

deinde piscantibus discipulis : postea quingentis fratribus, quod refert beatus apostolus Paulus. Præterea licet non sunt scriptæ apparitiones, iuxta tamen Ioannem & Lucam Actor. i. sæpe apparuit. Nouissimè verò secundum Marcum, recumbentibus vñ decem apparuit & manducauit cum illis, secundum Lucam Actor. i. Hinc tandem eduxit eos foras in Bethaniam, & benedixit illis, & assumptus est, vt tradit Lucas capit. vltimo: sedetque ad dexteram patris, cum quo viuit & regnat in vnitæte spiritus sancti Deus per omnia sæcula seculorum. Amen.

TRACTATUS SECVS.

In XXVIII. cap. beati Matthæi.

Cum dñus in crepusculo matutino clauso sepulchro resurrexisset, quæadmodum & de ventre virginis clauso natus. Cetus enim, cui dominus resurrectionem suam comparauit, dicens: Sicut enim Ionas fuit tribus diebus & tribus noctibus in ventre Ceti, sic erit filius hominis in corde terræ tribus diebus & tribus noctibus: cum euocauit Ionam in aridam, nihil fractionis seu corruptionis passus est. Sic lapis etiam integèr & sepulchrum permanserunt. Quod etiam patet ex eo, quod angelus reuoluit lapidem, & dominum resurrexisse annuntiauit, & ostendit locum tantum vacuum, dicens: Venite & videte locum, vbi positus erat dominus. Dicit ergo euangelista: Et ecce, terræmotus factus est magnus. Angelus enim domini descendit de cœlo, & accedens, reuoluit lapidem, & sedebat super eum: erat autem aspectus eius sicut fulgur, & vestimentum eius sicut nix. Præ timore autem eius exterriti sunt custodes, & facti sunt velut mortui. Postquam dominus resurrexit, surrexerunt etiam multi sanctorum & venerunt in sanctam ciuitatem, & apparuerunt multis, prout dictum fuit capite præcedenti: tremuitque terra in passione domini, tremuit & in resurrectione: vbiq; reddit terra terrenis hominibus testimonium diuinitatis domini, vt qui de terra conditi sumus, à matre nostra de qua sumpti, & in quam reuersuri sumus (Nam puluis es & in puluerem reuerteris, dixit dominus Adæ, Gen. cap. 3.) testimonium etiam diuinitatis domini habeamus: matriq; sanctæ ecclesiæ semper credamus, in qua regeneramur spiritu: & matre terra testimonium reddente in fide roboremur, quæ cum dominus pateretur tremuit, & cum resurgeret commota est vehementer. Impletum est, & adhuc amplius ante diem iudicij adimplebitur id quod scriptum est, Pugnabit cum illo orbis terrarum contra insensatos, Sapient. capit. 5. Et quemadmodum homo tristibus totus commouetur, ita & lætis: puta qui lamentatione & fletu tremit, exultatione & lætitia etiam tremit: ita terra tremuit in passione domini, & contremuit in eius resurrectione. Angelus enim domini descendit de cœlo, & accedens reuoluit lapidem, & sedebat super eum. Tria hic aduertenda notat beatus euangelista, angelum videlicet domini descendisse de cœlo, lapidem reuoluisse, & super eum sedisse. At quæ

Ll iij . Testimonium

Testimonium angelus reddit diuinitatis domini & veræ resurrectionis eius: ne dubitari posset ab aliquo. Testis utiq; infallibilis angelus de cælo est, cum veritatis summæ, quæ Deus est, minister existat. Notanter dicit de cælo, excludens sathaniam, cum de inferno exijt transfiguratus in lucis angelum: nec ab alio loco quàm à suprema beatitudine descendisse testatur, ut qui obsequijs descendit deseruiturus resuscitati Iesu, ipsius se seruum ostendat, & sic Deum esse annuntiet, & vere secundum humanitatem resuscitatum asserat. Utinam tales sint actus nostri: ut è cælo testimonium accipere mereantur: quemadmodum & confidens Iob dicebat capit. 16. Ecce enim in cælo testis meus, & conscius meus in excelsis. Dominus enim cum testimonium reddit, illud infallibiliter verum est, quoniam à fonte veritatis manat. Hunc solum iudicem beatus apostolus Paulus formidabat, hunc certissimum pronuntiabat, dicens pri Corinth. 4. Mibi autem pro minimo est. ut à vobis iudicer, aut ab humano die: sed nec me ipsum iudico. Nihil enim mihi conscius sum, sed non in hoc iustificatus sum. Quem ergo o beate apostole habes iudicem? Qui autem, inquit, iudicat me, dominus est. Vera igitur vita oportet sit vita, nullaque admixta fallacia, quando ab ipsa veritate iudicandi homines sunt. Perdes omnes qui loquuntur mendacium, inquit David Psalm 5. Angelus igitur verus de cælo missus à summa veritate Deo, testimonium reddit resurrectionis domini. Hos habuit etiam ministros dominus peracta victoria, post illas in deserto tentationes, denicto & profligato diabolo: Ecce angeli accesserunt & ministrabant ei: Sic nunc victori resurgenti ipsi angeli testes redduntur. Reuoluit lapidem: iam manifestatur clauso sepulchro dominum surrexisse, cum lapis signatus & obseruatus custodibus clausus manet, vsque ad descensum & reuolutionem Angeli. Talibus ministris iam lapis euoluitur, manibus tractatur. Erat quippe magnus valde, quem facillime angelus vnus reuoluit, nec frangit, sed ita collocat veluti quoddam leue pomum. O si ab ostio non monumento resuscitati Iesu, sed ab ostio sepulchi hominis peccatoris dñus dignaretur mittere è cælo angelum, qui lapidem quo obseratur peccator, remoueret: ut impleatur quod vaticinatus est Ezechiel. 11. capite, dicens: Et auferam cor lapideum de carne eorum: & dabo eis cor carneum, ut in præceptis meis ambulent, & iudicia mea custodiant, faciantque ea: & sint mihi in populum, & ego sim eis in Deum. Idem etiam repetit capit. 36. Et super eum sedit, ostendens non iam quisquam custodire posse Christi sepulchrum, nec obsignare lapidem, cum cælorum virtus super eum insederit. Nulla siquidem humana potentia ac fortitudo angelicæ potest opponi. Nam & si vniuersi congregarentur Iudæi, omni adhibita vi, angelum tamen deturbare à sessione super lapidem minime possent. Igitur firmam ostendit, & in perpetuum duraturam domini resurrectionem: nec iam aliquem posse resuscitatos nocere. Sedet etiam, quietem designans resuscitati domini: pariter & quietem omnium beatorum postquam surrexerint: qui regnum possident pacis. Quemadmodum & Esaias capit. 9. prophetauit inter cætera nomina saluatoris, dicens: pater futuri sæculi, princeps pacis, multiplicabitur eius imperium, & pacis non erit finis. Non enim resuscitatis demon, mundus, aut caro nocere poterunt: nec bellum geret quisquam aduersus resuscitados, qui cum Christo domino regnaturi

turi sunt. Vita enim illa transmutationem non patitur, semper eadem permanet, quoniam fixa in ipso firmissimo & incommutabili Deo in æternum persistit. Sedet igitur angelus super lapidem quiescitque: ex quo nobis quietum & pacatum designat resuscitati domini, & omnium in Christo resuscitatorum regnum & vitam. Quum apparent angeli Abrahæ, in similitudine viatorum sese ostendunt, Ge. 18. Quum apparet angelus Iacob, lucetatur cum eo usque ad mane, Genes. 32. In libro Iudicum capit. 13. apparet angelus Sampsonis conceptum annuntians, non tamen sedet. Primo Paral. 21. Vidit David angelum stantem & habentem gladium euaginatam. Tobias iunior egressus inuenit iuuenem splendendum stantem; præcinctum & quasi paratum ad ambulandum. Et ignorans, quia angelus Dei esset salutauit eum, Tobie 5. Zachariæ offerenti incensum apparuit angelus domini stans à dextris altaris incensi. Itaque Gabriel adstat, Raphael præcinctus est ad itinerandum: in resurrectione verò domini sedet angelus, quoniam in illa vita perpetua erit requies, & pax perfecta. Erat autem aspectus eius sicut fulgur, & vestimenta eius sicut nix. Talis in corpore assumpto ostenditur angelus, qualis est in suo splendore & puritate. Sapientia namque ait capit. 3. Fulgebunt iusti, & tanquam scintillæ in arundinetis discurrent. Similiter & dominus cum Zizaniorum parabolam discipulis exposuisset, ait: Tunc iusti fulgebunt sicut sol in regno patris eorum. Sic etiam angeli beati fulgent, quemadmodum & beatæ animæ, & corpora post resurrectionem. Indumenta igitur beatorum splendor & candor niueus est. Cum autem dominus transfiguratur, Matth. 17. inquit euangelista: Et resplenduit facies eius sicut sol, vestimenta autem eius facta sunt alba sicut nix. Sic modo apparens angelus facies eius sicut fulgur resplendet, quoniam abundantia luminis, quod ab angeli vultu prodibat, hinc inde diffundebatur in modum fulguris corruscantis. Et vestimenta sicut nix, quæ puritatem eximiam ostendunt, quæ præditi sunt spiritus beatorum: nix enim omnem albedinem in terra superat. Niueos igitur & splendentes oportet esse, qui futuri sunt filij resurrectionis. Beati mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt. Præparet se igitur quicumque desiderat angelico cœtui associari, & beatissimis spiritibus consors adscribi, & vitam splendidam ac puram eligat, dum hic viuit, ut illi peruenire liceat in patriam illam cœlestem, cuius ciuium vultus splendunt, velut sol & fulgur, & vestimenta alba sunt ut nix: & super niuem dealbabor, inquit David. Omnia hæc utique sunt incitamenta virtutis, abrenuntiatio seculi, despectio terrenorum. Quis enim non nouas vires resumat, ut peruenire possit in patriam, cuius tali tegmine induuntur ciues? quorum tali splendore facies rutilant? Quis non se ab omni peccatorum nexu diuina gratia adiutus expediat? ac totus huiusce vitæ desiderio inflammatus, iam non sibi viuat sed Christo domino, qui pro omnibus mortuus est, & etiam resurrexit, dicente apostolo ad Roman. capit. 4. Et traditus est propter delicta nostra, & resurrexit propter iustificationem nostram: Cui est honor, gloria, & imperium cum patre & Spiritu sancto in æternum. Amen.

TRACTATUS TERTIVS.

In XXVIII. cap. beati Matthæi.

Præ-

PRæ timore autem eius exterriti sunt custodes, & facti sunt velut mortui. Respondens autem angelus dixit mulieribus: Nolite timere vos: Scio enim quia Iesum qui crucifixus est quæritis: non est hic: surrexit enim, sicut dixit: venite & videte locum vbi positus erat dominus. Ex terræ motu, reuolutione lapidis, & fulgore angeli custodes perterriti ceciderunt, & velut mortui effecti sunt. Bis ceciderunt hostes domini, cum ad comprehendendum eum processissent, dicente eo: Ego sum, abierunt retrorsum & ceciderunt in terram: & nunc facti sunt descendente angelo velut mortui: vt in passione & resurrectione domini, omnipotentia manifestetur, & vbiq̃ue victor sit semper dominus noster Iesus Christus. Atq̃ue vt inimici domini nouerint, quàm terribilis sit mitissimus Iesus aduersarijs, quemadmodum beatus apostolus Paulus dicit, his qui voluntariè recesserunt à fide Iudeis, quibus iam non relinquitur hostia legis pro peccatis cessantibus legalibus: terribilis autem quædam (inquit) manet expectatio iudicij, & ignis æmulatio, quæ consumptura est aduersarios. Irritam quis faciens legem Moysi, sine vlla miseratione, duobus vel tribus testibus moritur: quanto magis putatis deteriora mereri supplicia, qui filium Dei conculcauerit, & sanguinem testamenti pollutum duxerit, in quo sanctificatus est, & spiritui gratiæ contumeliam fecerit? ad Hebræ. capit. 10. Custodibus igitur in terram deiectis, & exanimatis, dixit angelus mulieribus: Nolite timere vos. Timeant iniqui, timeant Iudæi, timeant gentes nomen tuum domine, & omnes reges terræ gloriam tuam, psalm. 101. Iusti autem letentur & exultent in conspectu Dei, & delectentur in lætitia, psal. 67. Radius respersit angelus ex suo vultu prodeuntes in similitudinem fulguris, vt possent illum mulieres intueri, ne expauescerent. Si autem adhuc custodes pauore & metu præssi iacebant, prout videntur verba sonare, dicente euangelista: Præ timore autem eius exterriti sunt custodes, & facti sunt velut mortui: & continuo adiecit: Angelus dixit mulieribus: Nolite timere vos: quasi diceret, velut isti qui semimortui corruerunt: An vero iam surgentes fugerant, euangelista non exprimit, sed addit angelum post pacis verba mulieribus dixisse: Scio enim quia Iesum, qui crucifixus est, quæritis: mortuum videlicet adhuc reputantes: Surrexit enim, sicut dixit: venite & videte locum, vbi positus erat dominus: Verbis eius credite. Non enim ait angelus tantum, surrexit: sed addit, sicut dixit: Veritas quippe est, & omnia quæ locutus est, etiam vera sunt. Cæterum vt testes oculati sitis, venite & videte locum vbi positus erat dominus. Lucas dicit illas fuisse ingressas, & corpus domini Iesu non inuenisse: Et factum est, inquit, dum mente consternatæ essent, ingressæ videlicet vbi corpus domini sepultum fuerat, ecce duo viri steterunt secus illas in veste fulgenti. Cum timerent autem, & declinarent vultum in terram, dixerunt ad illas: Quid quæritis viuentem cum mortuis? non est hic, sed surrexit, & alia quæ adiecerunt verba. Ad hæc autem rectè percipienda sepulchri domini situm oportet aduertere. Erat enim hortus Ioseph ab Arimathea clausus. In horto vero monumentum nouum. Idq̃ue erat basilica quædam parua in præcauata rupe extracta, cuius ad latus extabat loculus ad corpus deponendum. Porro lapis ad ostiū monu-

menti positus erat : nempe basilicæ quam diximus ostium obstruebat. Hunc lapidem reuoluit angelus, & ad dexteram partem horti deposuit. Et sic mulieres ingressæ basilicam paruam, poterant videre locum, in quo positum fuerat corpus domini, vacuum esse. Ibiq̃ue intus duo angeli illis apparuere, quando vultum declinauerunt in terram, secundum beatum Lucam. Vnum igitur viderunt angelum sedentem super lapidem, de quo beatus Matthæus : & Marcus, qui dicit : Introeuntes in monumentum viderunt iuuenem sedentem in dextris. Hic idem angelus est, quem beatus Mathæus narrat. Nam Lucas duos ponit stantes, non sedentem aliquem. Quod verò beatus Marcus ait : Introeuntes in monumentum, intelligendum est septum aliquod, quo erat monumentum vallatum, distinctum a maceria horti, vel hortum denominauit à monumento. Introeuntes igitur in monumentum, hoc est, intra maceriam horti. Vno namq̃ & altero modo possunt verba beati Marci accipi, qui de vno angelo sedente à dextris, eodem putà qui sedet super lapidem secundum Matthæum à dextris ostij monumenti. Et cito euntes, dicite discipulis eius, quia surrexit, & ecce præcedet vos in Galilæam : ibi eum videbitis : ecce prædixi vobis. Dominus iam prædixerat : Postquam autem resurrexero, præcedam vos in Galilæam. An autem Galilæa accipienda sit pro ea parte regionis, quæ hoc nomine appellabatur, vbi Nazareth & Capharnaum : vel pro illa parte montis Sion, vbi cœnaculum in quo dominus vltimam celebrauit cœnam, & vbi apostoli congregati erant propter metum Iudeorum, quando dominus ingressus est per ostia clausa, dicens eis : Pax vobis, non est perspicuum. Cæterum cum potiori parte expositorum pro prouincia Galilæa accipiamus. Vnde enim dominus exorsus est prædicare : Pœnitentiam agite, appropinquabit regnum cœlorum : ibi & resuscitatus corda discipulorum de fide resurrectionis eius ambigua confirmat, ad eandem prædicationem prosequendam & euangelium enuntiandum. Et exierunt cito de monumento cum timore & gaudio magno, currentes nuntiare discipulis eius. Considerandum est, quod beatus Marcus dicit : At illæ exeuntes fugerunt de monumento : inuaserat enim eas tremor & pavor, & nemini quicquam dixerunt : timebant enim. Hoc beatus Augustinus cap. 23. lib. 3. de Consen. euangelistarum sic conciliat cum Matthæo, & Luca qui ait : mulieres hæc nuntiasse discipulis, cuius hæc sunt verba : Et regressæ à monumento nuntiauerunt hæc omnia illis vndecim, & cæteris omnibus. Erat autem Maria Magdalene, & Ioanna, & Maria Iacobi, & cæteræ, quæ cum eis erant, quæ dicebant ad apostolos hæc : & nemini quicquam dixerunt, timebant enim : hoc est, nihil responderunt ad ea, quæ angeli loquebantur ipsis : neque vni sedenti super lapidem, neque duobus stantibus intra sepulchrum. Timore enim percussæ continuerunt intra se, quæ audiebant, nulli angelorum quicquam respondentes, vel ipsis custodibus. Possumus etiam dicere, cum iam sol ortus esset, plurimosque homines & mulieres de ciuitate, exeuntes reperirent nihil illis dixisse, quousque peruenerunt vbi erant apostoli : & tunc illis, secundum Lucam, & cæteris ibidem existentibus, ablato metu & fidutia sumpta narraffe quod viderant, sepulchrum videlicet vacuum, & angelos resurrectionis testes. Tunc cucurrerunt Petrus & Ioannes,

quod

quod beatus Ioannes refert. Et sic absoluit, quod beatus Marcus dicit: Et nemini quicquam dixerunt, timebant enim: & quod beatus Lucas refert, narrasse illas hæc omnia apostolis, & cæteris omnibus cum illis existentibus. Cæterum ad pleniorum sensum eorum, quæ beati euangelistæ referunt de testimonio sanctarum mulierum, sic existimo ordinem rei gestæ accipiendum. Venerunt igitur illæ summo mane cum adhuc tenebræ essent. De Maria Magdalena tradit beatus Ioannes, quoniam hæc excitatrix altarium videtur. Alij euangelistæ addunt: Beatus quidem Matthæus, altera Maria: beatus Marcus, Maria Magdalene, & Maria Iacobi, & Salome. Beatus Lucas, venerunt tantum dicit ad monumentum. Deinde cum inducit eas referentes quæ viderant & audierant ab angelis, addit Ioannam, de qua ipsemet beatus Lucas meminit, inter illas quæ domino ministrabant capit. 8. Et Ioanna, inquit, vxor Chusæ procuratoris Herodis, & Susanna, & cæteræ. Et sic veritas elucescit. Nam cum sola Maria Magdalene quam ponit beatus Ioannes, & altera Maria quam refert beatus Matthæus, valde mane cum adhuc tenebræ essent non auderent discurrere per ciuitatem, & ire in hortum, vbi milites sepulchrum custodiebant (quamuis suspicamur nesciuisse illas militum custodiam, quæ apposita fuit sabbato) orto iam sole, secundum Marcum, introeuntes in monumentum (sive pro horto dicatur: sive pro sepe qua vallatum erat sepulchrum distincta à macerie horti) viderunt ad ostium sepulchri ad dexteram partem lapidem reuolutum, & angelum fulgentem, & nixu candore indutum, qui dixit illis, ne timerent: (sciebat enim, quia crucifixum quaerent) sed abierunt & discipulis nuntiarent eum resurrexisse, quemadmodum prædixerat dominus: & introierunt, vt testimonium redderent vacui sepulchri. Introeuntes autem secundum Lucam, viderunt duos angelos astantes, qui eadem verba angeli sedentis ad ostium monumenti super lapidem repetentes, dixerunt: vt irent apostolis renunciatum hæc quæ quidem abierunt, ipsis angelis non respondentes verbum secundum Marcum, sic beato Augustino interpretante. Vel nemini dixerunt, eorum scilicet quos inuenerant per viam reuertentes in ciuitatem, nec in ipsa ciuitate: timebant enim hæc loqui: quousque ad apostolos & alios qui cum eis erant accedentes, secundum Lucam, omnia narrauerunt: primo dicentes secundum Ioannem, tulerunt dominum de monumento, & nescimus vbi posuerunt eum: sed viri quidam fulgentes qui angeli videntur, dicunt eum viuere. Curreverunt autem secundum beatum Ioannem, ipsemet Ioannes & beatus Petrus, quos subsequutæ sunt, iterum Maria Magdalena & cæteræ mulieres, quæ prius angelos & sepulchrum vacuum conspexerant, existimantes in societate præcipuorum apostolorum veritatem resurrectionis planè posse experiri. Apostoli currentes nihil inuenerunt præter lintamina obuoluta & sudarium: cumque reuertentur admirantes, venit Maria Magdalene & cæteræ mulieres, cæpitque flere Maria Magdalene, & cæteræ abiere: Maria verò perstitit ad monumentum foris plorans: tunc circumspiciens intus locum, vbi positum fuerat corpus domini Iesu, vidit duos angelos sedentes, vnum ad caput, alterum ad pedes, vbi sepultus fuerat dominus, qui dicunt ei: Mulier quid ploras? illa, tulerunt dominum meum, & nescio vbi posuerunt eum. Et conuersa retrorsum vidit dominum, sed non cognouit eum: qui dixit ei. Mulier quid ploras? quem

queris?

quem queris? Illa verò existimans esse hortulanum, dixit: Domine, situ sustulisti eum dicitō mibi, & ego eum tollam. Dominus autem ad illam, Maria. Quæ dominum voce agnoscens & vultu, corruit ad pedes eius. Dominus autem ad illam: Noli me tangere, nondum enim ascendi ad patrem meum: Sed vade & dic fratribus meis, ascendo ad patrem meum & patrem vestrum, Deum meum & Deum vestrum. Abijt Maria Magdalene nuntians discipulis: quia vidi dominum, & hæc dixit mibi, Ioan. 20. Cum autem abiret è sepulchro, viso domino: antequam perueniret ad apostolos & diceret hæc, inuenit alias mulieres quæ simul venerunt, quibus omnibus dominus secundum Matthæum occurrit dicens: Aucte. Hoc si quidem propensius oportet aduertere ne aliquid diuersum a sacris euangelistis videatur referri. Nam sunt qui opinentur Mariam Magdalenam & cæteras mulieres cum lapidem sublatum vidissent, continuo decurrisse ad Petrum & Ioannem, nihil diligentius inspicientes intra sepulchrum. Quod repugnat ijs quæ beatus Lucas refert, dicens venisse illas ad apostolos & renuntiasse, quemadmodum intus locus, vbi corpus domini positum fuerat, vacuus erat, & ea quæ angeli locuti sunt referebant: Et visa sunt, inquit Lucas, ante illos sicut deliramentum verba ista, & non crediderunt illis. Petrus autem surgens cucurrit ad monumentum. Quod autem beatus Ioannes ait Magdalenam dixisse Petro & Ioanni: Tulerunt dominum de monumento, & nescimus vbi posuerunt eum: non ait, nescio, sed nescimus: ex quo elicitur omnes illas mulieres simul adfuisse, cum hæc referret Maria Magdalena: sermonemque ad Petrum & Ioannem dixisse: & tunc ipsam cæterasque mulieres, omnia quæ viderunt & audierunt ab angelis, retulisse secundum Lucam. Nec Magdalena eo quod vidisset lapidem sublatum diceret: Tulerunt dominum de monumento, nisi secundum Matthæum dicente angelo: Venite, videte locum, vbi positus erat dominus: & secundum Lucam ingressæ fuissent sacellum, vbi rupes præcauata locum corpori iacenti in latus sepulchri dederat: præsertim cum beatus Lucas post narrationem eorum quæ viderant, & quæ ab angelis audierant, dicat præcurrisse Petrum. Sic igitur hæc accipienda sunt, & omnia in concordiam & in vnam narrationem diriguntur: solamque fuisse Mariam Magdalenam, quando dominum vidit, suspicata hortulanum, vult beatus Ioannes: non cum cæteris mulieribus, prout aliquibus visum est, vti proxime ex omnibus quatuor euangelistis conciliauimus, gratia domini nostri Iesu Christi, si quid recte: Cui cum patre & Spiritu sancto est gloria, honor, & imperium in æternum. Amen.

TRACTATUS QVARTVS.

In XXVIII. cap. beati Matthæi.

ET exierunt cito de monumento, cum timore & gaudio magno, currentes nuntiare discipulis eius. Timuerunt enim angelorum visionem & verba, videntesque sepulchrum corpore vacuum, corpus sublatum suspicatae sunt: nihilominus gaudio sunt magno perfusæ audientes dominum viuere. Hic oportet, quod Lucas refert interserere, nempe venisse mulieres & nuntiasse apostolis hæc, cucurtisseque Petrum & Ioannem, & dominum Mariæ Magdalene apparuisse: quæ iam veniens secundò

à mo

à monumento illas adhuc in via reperit: tunc sequitur beatus *Matthæus*: Ecce Iesus occurrit illis, dicens: Aue. Illæ autem accesserunt, & tenuerunt pedes eius, & adorauerunt eum. Tunc ait illis Iesus: Nolite timere. Ite, nūtiāte fratribus meis, vt eant in Galilæam, ibi me videbunt. Etiam secundum beatum *August.* quod & prosecutio euangelistarum manifestè insinuat, *Maria Magdalena*, tunc simul cum alijs mulieribus pedes domini tenuit. Quando verò dominum sola vidit, eum tangere non est permisa, quoniam adhuc non ascenderat ad patris æqualitatem in corde eius dominus. Itaq; *Magdalena* dicebat apostolis: *Vidi dominum*, & hæc dixit mihi: videlicet, ascendo ad patrem meum & patrem vestrum, Deum meum & Deum vestrum. Illa simul & ceteræ dicebant: *Dixit nobis dominus*, quod in Galilæam euntes ibi eum videbitis. Quanto autem gaudio resurrectio domini celebratur ab angelis, à mulieribus, & à discipulis, qui hæc attentius legerit, facile perspiciet. Omnia splendore replentur, & niueo fulgent candore. Dominus letissimus obuiam nunc *Magdalene*, nunc ceteris mulieribus, nunc euntibus in *Emaus*, nunc discipulis alijs hic atq; illic apparet. O dies excelsior cunctis, sanctior vniuersis, dignior ceteris: quæ redemptorem resuscitatum excipere meruisti, & victorem diaboli mortisque deleti peccatorum nostrorum chirographo conspexisti. Quæ cum abiissent, videlicet ad annunciandum apostolis domini verbum, vt irent in Galilæam, ecce quidam de custodibus venerunt in ciuitatem, resumpto scilicet iam anhelitu, & nuntiauerunt principibus sacerdotum, omnia quæ facta fuerant, idest, quem admodum terræ motus magnus factus est: & angelum descendisse de cælo, & lapidem reuolutum à monumēto, corpusq; domini ibi non esse: angelum verò fulgore luminis adeò resplenduisse, vt nemo in illum oculos posset habere intentos, Christumque absque dubio resuscitatum esse, quæuis ipsi non viderint quando surrexit: abirent autem si vellent, vacuū videre sepulchrum, & ibi linteamina obuoluta manentia. Si quæ sequuntur verba euangelicæ lectionis, non per se satis essent manifesta: quisquis custodes milites legit venisse ad principes sacerdotum, & omnia quæ contigerant enarrasse, profecto suspicari posset statim illos ad sepulchrum domini abituros, & ab illo fletu & dolore non recessuros, quousque de occisione domini veniam consequerentur: quæsiturosque apostolos, & ad eorū genua prouolutos, quid facto opus sit percontantes, Christū pro suo illico suscepturos esse rege & *Messia* omnipotenti. Ipsi vero non cognouerunt vias domini, quibus iurauit in ira sua, si introibunt in requiem eius. Rem stupendam audiamus, & duritiem animi obstinam, & inauditam perfidiam. Inquit euangelista: Et congregati cum senioribus, consilio accepto, pecuniam copiosam dederunt militibus dicentes: Dicite quia discipuli eius nocte venerunt, & furati sunt eum nobis dormientibus. Et si hoc auditum fuerit à præside, nos suadebimus ei, & securos vos faciemus. At illi accepta pecunia fecerunt, sicut erant edocti. Et diuulgatum est verbum istud apud Iudæos vsque in hodiernum diem. De his Iudæis dicit *psalm.* 13. & *psal.* 52. *Dixit insipiens in corde suo, non est Deus. In Spiritum sanctum peccauerunt, qui agnitam veritatē oppugnaverunt, amiseruntq; pecuniam & regnum: vt verbū dñi impleretur, dices illis: Super quē vero ceciderit lapis, conteret eū. Nemo miretur sic destitutos & profligatos permanere Iudæos, cū audit tantis miraculis dñi restitisse, & scripturæ aduertere noluisse,*

omnem eius doctrinam repulisse: insuper resurrectioni eius gloriose pecunia militibus restituisse, & fabricato mendatio suffocasse. Animosi homines (si Deo placet) erant discipuli ad furandum corpus domini noctu, qui adhuc resuscitato domino comparere inter diu non audebant, sed obseratis ianuis intratecta meticulose se se concluderant. Ceterum tantone somno praesierant milites ut non audirent lapidem magnum remoueri? Si vero, inquit beatus Augustinus, a vobis dormientibus soporeque depressis sublatus est dominus, quomodo quod non vidistis testificastis? si autem vigilantes eratis, quare non restitistis surripientibus? De huiusmodi facto ait David psalm. 26. Mentita est iniquitas sibi. Et in illis etiam impletum est, quod ipsemet David prophetauit psalm. 40. dicens: Tu autem domine miserere mei, & resuscita me, & retribuam eis: me autem propter innocentiam suscepisti, & confirmasti me in conspectu tuo in aeternum. Resurrexit dominus, & falsis testibus & perfidis Iudeis acerbissima retributa est vindicta. Horrendum est enim incidere in manus Dei uidentis, ad Hebraeos. 10. & peruenit ira Dei super illos usque in finem, ad Thessalo. 2. Iustitia Dei iustitia illis retributum est id omne malum, quod patiuntur usque in finem seculi. Milites vero insani & auari homines ueritati pecuniam praepoentes, hanc calumniam commentati sunt. Sed qui habitat in caelis resuscitatus ad dexteram patris iridebit Iudeos & testes mendaces, & dominus subsannabit eos: locutus est ad eos in ira sua, & in furore suo conturbauit & disperdit eos in omnem orbem captiuos, factos opprobrium omnibus infidelibus. Aliam quoque obiecerunt calumniam, postquam uiderunt Spiritum sanctum super discipulos domini descendisse, dicentes illos ebrios & musto repletos esse. Bene illos nouerat beatus Stephanus, cum in concilio illis congregatis dixit: Dura ceruice & incircuncisis cordibus & auribus, vos semper Spiritui sancto resististis: sicut patres vestri, & vos. Sed iam perfidam gentem missam faciamus: cumque sanctis potius mulieribus dominum resuscitatum quaeramus. Vigilemus utique: nam cum adhuc tenebrae essent a domo euntes in sepulchrum, ut inquit beatus Ioan. (Mariam Magdalenam & ceteras mulieres secundum Lucam intelligendum est) exierunt: inque illarum cordibus tenebrae adhuc erant, existimantium mortuum dominum quem unguendum quaerebant. Non illis sufficere uidebantur quasi librae centum, quas in domini corpus unctionem expenderat Nicodemus: adhuc illae uolebant illum superungere, ut ita saepe ad sepulchrum possent preces effundere. Has modicae fidei tenebras de cordibus nostris expellentes, earum deuotionem & diligentiam attendamus: pro nihilo semper habentes quaecunque in obsequium Christi & pauperum, qui sunt membra corporis eius, impenderit. Quin & alia omni die parantes aromata in refectione pauperum, in altarium & ecclesiarum dedicationem & ornatum, nihil relinquamus intactum, quo non pertranseat elemosyna nostra. Angelos licet oculis carnis non perspexerimus, illos tamen adesse oculis spiritus non dubitemus. Sic etiam Hebraeus beatus apostolus Paulus haec commendat, dicens: Caritas fraternitatis maneat in uobis, & hospitalitatem nolite obliuisci. Per hanc enim placuerunt quidam angelis hospitio susceptis, nimirum Abraham, Genes. 18. & Loth, Genes. 19. & Tobias. Neque a sepulchro domini separemur, hoc est a consideratione mortis et resurrectionis eius, quoad usque illum in caelesti patria conspici mereamur. Sic enim dum flet Maria Magdalena, dominus illam proprio nomine uocat, dicens: Maria. Ipsa uero & ceterae ad pedes eius prouoluit & adorauerunt: illasque

iam angeli, et ipse dominus suae gloriosissimae resurrectionis nuntios ad apostolos destinavit, dicens: Ite, nuntiate fratribus meis, ut eant in Galileam, ibi me videbunt. Quam electionem factam existimo, eo quod prima mulier viro suo dedit de fructu ligni prohibiti, et comedit: nempe ut idem sexus vitam annuntiet, qui idem mortem annuntiauit. Rationi quoque consentaneum est, ut perseverantibus reddatur virtutis praemium. Ista enim sanctae mulieres dominum ubique sequentes non deserunt etiam patientem, et mortuum adhuc suspicantes aromatis pijs sequuntur. Propterea et angelos obuiam, et ipsum dominum primae viderunt, caeterisque discipulis et viuentibus annuntiarunt. Sunt etenim qui sequuntur Iesum in prosperis, et in aduersis fugiunt: his non apparet dominus. Sunt rursus qui tam in prosperis quam aduersis eius semper haereant lateri, prout fecerunt haec sanctae mulieres. Ob idque hominibus annunciatrices destinantur dominicae resurrectionis. Quarum quidem prima Maria Magdalene, deinde aliae dominum viuentem conspicientes apostolis caeterisque discipulis nunciare. Sic ineffabili gaudio haec dies quam fecit dominus celebrata est, ob gloriam corporis domini nostri Iesu Christi: Cui cum patre et Spiritu sancto est honor, gloria, et imperium in aeternum. Amen.

TRACTATUS QUINTVS.

In XXVIII. cap. beati Matthaei.

VNdecim autem discipuli abierunt in Galilaam, ubi constituerat illis Iesus, & videntes eum adorauerunt, quidam autem dubitauerunt. Ex hac dubitatione arbitrantur nonnulli hanc apparitionem eandem esse cum ea, cuius meminit beatus apostolus Paulus pri. Corinth. cap. 13. dicens: Deinde visus est plusquam quingentis fratribus simul, ex quibus quidam manent usque adhuc, quidam autem dormierunt. Quonia in apparitione quae facta fuit decem apostolis absente Thoma, nullum legitur dubitasse praeter Thomam, et hic non aderat: sed cum ab alijs audiret viuentem dominum dixit: Nisi videro in manibus eius fixuram clauorum, et mittam digitum meum in locum clauorum, et mittam manum meam in latus eius, non credam. Et accedens Iesus locutus est ei, dicens: Data est mihi omnis potestas in caelo et in terra. Hanc secundum diuinitatem semper habuit. Tu quidem semper idem ipse es, et annitui non deficient: secundum hominem hanc potestatem habuit auctoritative a conceptione in ventre virginali, quando vnitus est verbo in unitate suppositi, sed executive in resurrectione data est illi potestas in caelo et in terra, super omnem principatum et virtutem. Quemadmodum et beatus apostolus Paulus testatur ad Ephes. cap. 1. dicens: Non cesso gratis agens pro vobis, memoriam vestri facies in orationibus meis: ut Deus (domini nostri Iesu Christi pater) gloriae, det vobis Spiritum sapientiae, et reuelationis in agnitionem eius, illuminatos oculos cordis vestri, ut sciatis, quae sit spes vocationis eius, et quae diuitiae gloriae hereditatis eius in sanctis, et quae sit superneniens magnitudo virtutis eius in nos, qui credimus secundum operationem potentiae virtutis eius, quam operatus est in Christo, suscitans illum a mortuis, et constituens ad dexteram suam in caelestibus, super omnem principatum, et potestatem, et virtutem, et dominationem, et omne nomen quod nominatur: non solum in hoc seculo, sed etiam in futuro. Et omnia subiecit sub pedibus eius, et ipsum dedit caput super omnem ecclesiam, quae est corpus ipsius, et plenitudo eius,

eius, qui omnia in omnibus adimplet. Euntes ergo docete omnes gentes; baptizantes eos in nomine patris, & filij, & spiritus sancti: docentes eos seruari omnia quecunq; mandavi vobis. Euntes ergo, quasi dicat consequens est, cum mihi omnis potestas collata sit in cælo & in terra, illuminare mundum doctrina mea per vos, quando ergo iam Iudæam illuminavi, quorū vos omnium testes estis. Docete ergo omnes gentes: catholice primū præcipit, & postquam edocti fuerint ea quæ sunt fidei, baptizate eos in hanc formam: in nomine patris, & filij, & spiritus sancti. Nunc concludit euangelium suū cōtra hereticos dominus, dicens: Docentes eos seruari omnia quæcunq; mandavi vobis. Bis dicit, docete: ante Baptismum semel, nimirum ea quæ credēda sunt: deinde postquam baptismum sacramentum susceperint. Et ne arbitrentur baptizati fidem habentes id tantum sufficere ad salutem, addit: docentes eos seruari omnia, quæcunq; mandavi vobis: Quod utique dixerat inueni supra cap. 19. quærenti quid ei faciendum ut vitam æternam possideret, inquit: Serua mādata. Aduertant nunc heretici, pariter & catholici, initium prædicationis domini nostri Iesu Christi circa opera versari, dicens: Pœnitentiam agite, appropinquabit enim regnum cælorum: finem verborum eius etiam operibus consumari, ut sciat omnis caro neminem sola fide sine operibus saluari posse. Si enim fides sola posset hominē iustificare, & sanguinis Christi meritum ad nos adducere, non esset opus post illam sententiam: Docete ergo omnes gentes, addere iterum, docentes eos seruari mandata. Verum enimvero cum fides sine operibus mortua sit, post fidei doctrinam opera præcipit, dicens: Docentes eos seruari omnia, quæcunq; mandavi vobis. Igitur euangelij principium & finis operibus nos præcipit intentos esse debere, nec quemquam sola fide saluari posse ostendit, sed per gratiam quæ nobis per sacramenta datur, & meritum Christi & salus ad nos peruenire, qui & sacramenta dedit, & mandauit nobis pœnitentiam agere. Postremo autem de sua absentia eos consolatur, & suā præsentiam, quæ nunquam intermitteretur, in gubernanda ecclesia pollicetur: dicens. Et ecce ego vobiscum sum omnibus diebus, usque ad conluminationem sæculi. Ipse nobiscū est in sanctissimo sacramento. Nobiscum est caput nostrum, influens instinctu et inspiratione in membra eius. Sic Ioan. 14. assistentiam spiritus sancti ecclesiæ suæ promisit dicens: Si diligitis me, mandata mea seruate: (ecce iterum opera commendat) & ego rogabo patrem, & alium paraclætum dabit vobis, ut maneat vobiscum in æternum. Ecce quare dicimus ecclesiam non posse errare, quoniam dominus cum illa est non semel in anno vel mēse, sed omnibus diebus, & spiritus veritatis edocet illam in æternum: & dominus cum illa est usque ad consummationem sæculi: Vnde fit ut qui ecclesiam non audierit, sit sicut ethnicus & publicanus, Matth. 18. Et Lucæ. 10. Qui vos audit me audit, & qui vos spernit me spernit. Caueant igitur homines ne ecclesiam Dei vilipendāt, quia nunc non dicit ad omnes fideles, sed ad discipulos suos: Qui vos audit, me audit: & qui vos spernit me spernit. Et ecce ego vobiscum sum, apostolis etiam & discipulis dicitur nomine omnium fidelium, ut sciant heretici obedire, & omnis etiam anima decretis conciliorum, quorum caput est Papa, dicente domino Petro: Diligis me plus his, pasce agnos meos, pasce agnos meos, pasce oves meas. Sed iam nunc de præexcelsa resurrectione domini, circa quam huius vltimi capitis præcipua pars versatur, aliqua differamus. Beatus Athanasius inquit in cap. 15. epistolæ primæ ad Corinthios, quod omnis nostræ fidei vis in resurrectionis dogmate consistit. Enimvero si

resurrectionē tollas defunctorū, nec Christus dñs resurrexit, vbi eius diuinitas? Inanis est fides, inquit apostolus, & prædicatio nostra. Omnem igitur ordinem resurrectionis dominicæ prophetis prænuntiationibus munemus, ipsamq; historiam narrando, prout solet fieri in triumphis complebimus. Sic profecto Moyses cum populum ultra mare rubrū suffocatis Ægyptijs cerneret, laudes Deo cecinit, ipsamq; historiā quemadmodum contigerat decantabat, dicens: Cantemus domino, gloriose enim magnificatus est, equum & ascensorem dedit in mare, Exo. 15. Cum igitur Christus dominus (vt hinc dicere incipiam) spiritum patri in cruce traderet: demon ibi inuisibilis aderat, vt illius obitus videret finem. Hoc asserit glossa ordinaria super Tobiam, cap. 6. Oportet ergo vt vnusquisq; exitus sui horā formidet, si quidem cruci astitit demon, vt circumspiceret quis erat ille, qui sic cruciatus & probra tolleauerat. Domino autē emittente spiritum, ita anima à corpore separata est, vt diuinitati semper anima & corpus & sanguis cōiuncta fuerint. Hoc David præuiderat in spū, Psal. 15. dicens: Propter hoc lætatū est cor meum, & exultauit lingua mea, in super & caro mea requiescet in spe: quoniam nō derelinquis animam meam in inferno, nec dabis sanctū tuum videre corruptionem. Sanctum Dei Messias dicebatur. Gabriel ad virginem: Ideoq; & qd nascetur ex te sanctū vocabitur filius Dei. Iterum & Psal. 40. ait, vbi prænuntiat de domini traditione per discipulum fienda, & de Iudeorum odio, & resurrectione domini, et vniōne ad verbum diuinum inseparabili his verbis: Aduersum me susurrabant omnes inimici mei, aduersus me cogitabant mala mihi. Verbum iniquū constituerunt aduersus me: nunquid qui dormit non adiciet vt resurgat? Etenim homo pacis meæ in quo speravi, qui edebat panes meos magnificauit super me supplantationem. Tu autē domine miserere mei, & resuscita me, & retribuam eis. In hoc cognoui quoniā voluiste me, quoniam non gaudebit inimicus meus super me. Me autem propter innocentiam suscepisti, & confirmasti me in conspectu tuo in æternum. Suscepta est beatissima humanitas Christi: à verbo diuino in vnionem suppositi: & confirmata est vniō illa inseparabiliter in æternū. Fulcit beatus Thomas has prophetias ratione arctissima. 13. parte, quæst. 50. art. 2. dicens: Gratia vnionis qua vnita est humanitas Christi ad diuinum verbū, maior est quā gratia adoptionis, qua nos vnimur Deo per amorem. Hoc beat. August. asserit, dicens: In rebus per tēpus exortis nulla maior gratia, quam quōd Deus fieret homo, & homo Deus. Hoc Ioannes dicebat, vidisse gloriā eius, gloriā quasi vnigeniti à patre, plenum gratiæ & veritatis: quæ plenitudo ad gratiam vnionis & ad gratiā capitis refertur. Et de plenitudine eius, inquit, nos oēs accepimus, & gratiā pro gratia. Sed gratia adēptiōis nūquā tollitur, nisi per peccatū mortale: igitur à fortiori nec gratia vnionis. Christus autem dñs, prout nūc ex David prædicebamus, propter innocentiam susceptus. Peccatum, inquit Esa. 53. non fecit, nec dolus fuit in ore eius. Nō igitur vnq; priuatus est illa suprema gratia vnionis. Et sic anima diuinitati semper coniuncta & corpus & sanguis permansit. De sanguine Cardinalis de terre cremata in quæst. super euangeliū Marci cap. 16. allegat directorium inquisitionis Clementis papæ Sexti, vbi sic decretum est, & oppositum tanquā hereticū reprobatur. An vero dñs omnē in sua gloriosissima corporis resurrectione sanguinem assumpserit, beato Thomæ videtur ob æqualitatem humorū

3. par. & quod
li. 5. quæst. 5.

in corpore eucratice omnem reassumpsisse sanguinem. Sixtus Papa in eo tractatu quem edidit de sanguine Christi oppositum asserit, eo quōd sanguis Christi in aliquibus locis serua-

tur. Ceterū cū hoc non spectet ad fidē resurrectionis, scholis relinquimus disputandum. Continuo igitur cum dñus spiritum tradidit, anima beatissima diuinitati vnita descendit in limbum patrum, in illam scilicet captiuorum domū, in qua ab origine mūdi, ab Abel iusto vsq; in illam horam omnes sancti tenebantur inclusi. Ad infernum autē & purgatoriū potentie eius effectus peruenit. Ad purgatoriū quidem dum purgandis datur fiducia ascendendi in cælū, & iam ad beatam visionem deitatis perueniendi, post peractam peccatorū purgationē. Ad infernū verò, quoniā daemones de sua incredulitate peruncit, & potestatem quā in genus exercebant humanū ademit. Limbus proinde patrū factus est quasi ēpyreū cælū beatorū: cōtinuo nāq; diuinitatē viderūt. Quod et dñs latroni spopōderat, dicēs: Amē dico tibi, hodie me cū eris in paradiso. Nox tunc per Dauidicā prophetiā, Psal. 138. sicut dies illuminabitur: sicut tenebræ eius, ita & lumen eius. Et Zachar. Luc. 1. Illuminare his qui in tenebris & in umbra mortis sedent. Eduxit illos dñus in crepusculo diei illi°, quo à mortuis resurrexit: testante hoc iā olim Zach. cap. 9. dicens: Tu quoq; in sanguine testamēti tui eduxisti viuos tuos de lacu, in quo non est aqua. In sanguine, inquit, testamenti tui. Oīa in sanguine penē mū dabantur secundum legem, prout Moyses fecit Exo. 24. Omnia sanguine aspersit: sed nō erat ille sanguis eius, sed taurorum & hircorū. Hic sanguis, dicit propheta, sanguis testamēti Christi est, de quo ipse dixit, qui pro multis effundetur in remissionem peccatorum. Deuenerunt igitur ad sepulchrū, ibiq; anima Christi corpus suū ingressa, diuinitatis ope etiā ipsum semper eidē diuinitati vnitū reassūpsit: vsq; dote subtilitatis exiuit clauso sepulchro, cōsignatoq; lapide primogenitus ex mortuis, de quo dicit bea. apost. Pau. ad Colos. pri. et pri. Cor. 15. Nūc autē Christus resurrexit à mortuis, primitiæ dormientiū. Et Apocal. pri. Et à Iesu Christo qui est testis fidelis primogenitus mortuorū, & princeps regū terræ qui dilexit nos, & lauit nos à peccatis nostris in sanguine suo. Cū autē dñs resurrexit, præcepit illis de quibus Mat. ca. 27. Et multa corpora sanctorū surrexerūt: vt ad corpora sua redirent. Sic vnusquisq; cui præceptum est, suum corpus diuina opitulante virtute reassumpsit, sicq; cum dño multitudo facta est resuscitatorū. Existimo autē ad beatissimā eius genitricē primū deuenisse, vnā cū illa inestimabili & ineffabili gloria & multitudine angelorū associantiū ipsū: multaq; ibi letitiæ cantica in laudē redēptoris & in laudē virginis celebrata fuisse. Omnesq; resuscitados ad illius beatissimos pedes prouolutos illā bñdixisse, quōd talē reddiderit fructū, quo omnes salutē sunt consecuti. Deinde illi resuscitati apparuerūt multis, diuinitatē Christi & resurrectionē humanitatis eius prædicantes, quos & arbitramur cum Christo domino in corporibus suscitatis ascendisse, prout superius tract. 2. in hoc capitulum diximus: idrati illa ratione præcipua, quia si quis illorū cui suscitatus apparuerat, ad suscitatis sepulchrū iret, et ipsius corpus iterū reperisset, iā posset dicere apud se resurrectionē illā nō fuisse verā, & dñi resurrectioni detraberet. Cū autē isti inducti sūt testes resurrectionis dñi, decens erat illos nō mori iterū: ne aliqua daretur ansa, si eorū corpora in sepulchris inuenirētur de resurrectione dubitādi. Vnde et bea. Petrus de Dauid ait: Et sepulchrū eius apud nos est, Acto. 2. Nō dicit corpus eius apud nos est: præcipue cū ipse Dauid de resurrectione dñi sit sepe vaticinatus: tum in duobus locis supra in isto tractatu citatis, tum etiam Psal. 138. dicens: Exurrexi, & adhuc sum tecum, & Psalm. 3. Ego dormiui, & soporatus sum, & exurrexi, quoniam dominus suscepit me. Deinde dominus apparuit multis, secundum quod iam definiuimus tra

Etatu. 20. huius capituli. Nobis autem datur exemplum penitentiam illam querendi, ad quam peruenientes in vltima die inter gloriosos resuscitados inueniamur. Nam omnes quidem, inquit beatus apostolus Paulus, resurgemus, sed non omnes immutabimur, prim. Corinth. 15. hoc est non omnes corpus immortale induent: quod tantum beatis est datum, damnati vero corpora passibilia & feda recipient. Igitur inquit beatus apostolus ad Colossens. 3. si con-surrexistis cum Christo, quae sursum sunt querite, vbi Christus est in dextera Dei se deus: quae sursum sunt sapite, non quae super terram. Mortui enim estis, & vita vestra abscondita est cum Christo in Deo. Cum autem Christus apparuerit, vita vestra, tunc & vos apparebitis cum ipso in gloria. Vtinam in consortium horum recipiamur gratia domini nostri Iesu Christi: Cui cum patre & spiritu sancto est honor, gloria, & imperium in aeternum. Amen.

TRACTATUS SEXTVS.

In XXVIII. cap. beati Matthaei.

Quadruplex pascha reperimus in scriptura diuina à Iudeis solemniter celebratum: ad quorum etiam imitationem nobis verum pascha, resurrectionem videlicet domini celebrare contigit. Primum Phase, siue pascha fuit celebratum in Ramase, Exo. capi. 12. in illa scilicet nocte quum Deus percussit primogenita Aegyptiorum ab homine vsq. ad pecus. Quo primum tempore constitutae sunt ceremoniae edendi agnum illum paschalem, qui vsq. ad diem passionis domini eius immolationis typum gessit. At qui hoc phase celebrarunt Iudei, postea capas & carnes Aegypti concupierunt, dicentes Exod. 16. vtinam mortui essemus per manum domini in terra Aegypti, quando sedebamus super ollas carnum, & comedebamus panem in saturitate. Et Num. 11. Quis dabit nobis ad vescendum carnes? Recordamur piscium quos comedebamus in Aegypto gratis. in mentem nobis veniunt cucumeres, & pepones, porriq. & caepe, & alia. O dura cernicis popule cur non potius gratias repedis dno, quod te à misera seruitute Aegypti tatis totq. exemit prodigijs? Parum enim phase profuit vobis, quod Aegypto egressi celebrastis: quando omnibus primogenitis Aegypti occisus, vos sicco vestigio Aegyptijs & Pharaone submersis per medium maris rubri transistis. Celebratur à discipulis hoc primum phase, quando dñs dignatus est de hoc mundo transire ad patrem. Qui licet in principio creduli ac fideles fuerint, dixerat namq. Petrus: Tu es Christus filius Dei viui, dixerat etiã Martha: Ego credidi quia tu es Christus filius Dei viui, qui in hunc mundum venisti: tamen in passione domini dubitauerunt de eius diuinitate & resurrectione: & mulieres parauerunt aromata, ut venientes ungerent Iesum, & ad monumentum uenerunt querentes cum mortuis uiuentem Christum. Quin & discipuli mulieribus non credebant. Dicebat enim Thomas: Nisi videro in manibus eius fixuram clauorum: & mittam manum meam in latus eius, non credam. Alij verò duo discipuli ab Hierusaleme untes in castellum Emaus, colloquebantur de omnibus quae acciderant domino, veluti diffidentes de eius resurrectione quibus se dominus iunxit in via, cumq. illi quae gesta fuerant enarrarent, ipse dominus illis scripturas exposuit, quemadmodum oportebat Christum pati & resurgere tertia die: nec sic crediderunt, quousq. dominus inuitatus ab illis ut manducaret, (cum iam in castellum deuentum esset) panem fregit, in cuius fractione cognouerunt eum. At ille euauit ab eorum oculis. Omnes itaq. domini pascha celebrauerunt, veruntamen fragiles de

de eius resurrectione dubitauerunt. Non absimile est quod quibusdam contingit, qui post celebratum domini pascha, iterum carne & carnes Aegyptias concupiscunt. Suscepto namque corpore domini, & prius per puram confessionem & absolutionem sacerdotis remissis peccatis, iam iterum illis peccata remissa in mentem veniunt. Qui enim tales sunt pascha quidem celebrant, sed in Rhamase adhuc informes & imperfecti. Qui enim peccatis se se dediderunt, similes sunt vasis oleum retinentibus. Si enim vas oleo per annos plurimos imbutum, alio velis liquore replere, olei semper reddet saporem: sic & asue factus peccatis per penitentiam veram lauitur, & per susceptionem corporis domini roboratur. Porro iniquitatis habitus per gratiam debilitatur, quam peccator recipit in sacramentis confessionis & eucharistie: verumtamen non omnino tollitur nisi quis sepe sacramentis utatur. Quapropter prauae consuetudini olet anima, quod vnusquisque prauo infectus habitu experietur, cum vel nolentes eructant peccata. Sic namque beatus Gregorius supra illud Iob cap. 13. Quasi putredo consumendus sum, & quasi vestimentum quod comeditur a tineas, ait: Homo intra se habet vnde tentetur, quemadmodum panus intra se continet vnde a tineas demoliat. Non ergo post receptam per sacramenta gratiam, animam velut vestem complicemus: sed bonis operibus illam exerceamus. Vestis enim quae in vsu quotidiano deseruit, a tineas non demolitur, ita & recepta gratia, si eam exerceamus bonis operibus insistentes, augebitur, & non auferetur a praua iterum irruente consuetudine, quae suum semper, donec extinguitur, retinet malum saporem. Cum igitur ore proprio peccator confessus est peccando male egisse, vnusquisque huius suae confessionis reminiscatur, atque ita si verè celebrauit pascha, in vicum alterum immutetur. Si verò se a praua consuetudine vrgeri sentit, iterum atque iterum ad sacramenta accedat penitentiae & eucharistiae, quousque extinguitur malum, & subortatur bonum. Secundum Pascha solenne celebratum fuit in monte Sinai, Num. capi. 9. Mòs Sinai est in quo lex Moysi data est. Porro precepta decalogi secundum beatum Thomam Prim. 2. sunt de lege naturae elicitae, quoniam eliciuntur ex principijs naturalibus. Nempe ita dominus ait Matthaei. 7. Omnia ergo quaecumque vultis vt faciant vobis homines, & vos facite illis: haec est enim lex & prophetiae. Cum igitur intellectu naturali scripturas coniungimus, proficimus. Ita apostoli Petrus & Ioannes cum vidissent lintheamina & sudarium inuolutum seorsum a lintheaminibus, tunc introiit ille discipulus, Ioannes scilicet qui venerat primus ad monumentum, & vidit & credidit: nondum enim sciebant scripturam, quia oportuit eum a mortuis resurgere, Ioannes. 20. Iuuenibus etiam datur exemplum vt honorè semper senioribus deserat, cum ipse Ioannes primus ad monumentum deuenit, non introiit, sed locum dedit Petro prius introeundi. Nos igitur rationi naturali scripturam coniungentes, funiculum triplicem texemus, qui difficile rumpitur. Ratio dicit non faciendum malum, scriptura diuina omne peccatum prohibet, gratia in sacramentis praestita iuuat ad non peccandum. Attendamus igitur cum nos suadet peccatum, quid reuera ratio suggerat. Auertamus quid scriptura dicat: confessione & eucharistia quaeramus gratiam. Et quis tunc erit qui nobis nocere possit, tot tantisque adminiculis suffultis: maxime verò cum diabolus in passione & resurrectione domini deuictus iaceat: cui si quis non assentiat, vim ipsa inferre non potest. In hunc sensum ait beatus Hiero. Debilis est hostis, qui non potest vincere nisi volentem. Stolidus enim est, qui nimico illi dicente: da gladium tuum, sine quo te non possum occidere, gladium

dat. Noli ergo gladium idest velle tuum daemónio dare, quod si non tradas, haud dubio non alium aliunde habet, quo te perimat gladium. Tertium pascha solemne celebratum fuit à Iosue, eiusdem libri capi. 5. Postquam populus sicco vestigio pertransiuit Iordanem iam Hierico deleta. Hoc pascha apostoli celebrant, cum iam post aduentum spiritus sancti palàm de domino locuti sunt. Nam & si in resurrectione fidem diuinitatis eius recuperare vult, tamē loqui palàm de eo propter Iudeorū metū verebatur. Veniēte autē in illos paraclete spiritu sancto, iā gaudet pro nomine Iesu cōtumeliā pati, iā corā pōtificibus & phariseis sine trepidatione de eo loquuntur, nihil hēsitantes diuinitatem eius publica proferre voce, & illum saluatorem & Mesiam in faciem Iudeorum pronuntiare. Hoc utiq; & nos celebrabimus, cum ablato mundano timore secundum euangelium & praecepta Christi viuentes publice & absq; cōfusione, tã in curijs regum, quã alio quocunq; loco ònibus Christianã agere vitam suaderimus. Quartum pascha siue phase celebratum fuit per sanctum Iosiam regem, 4. Reg. 23. Nec enim, inquit ibi scriptura, factum est phase tale à diebus iudicum, qui iudicauerunt Israel, & omnium dierum regum Israel & Iuda, sicut in octauodecimo anno regis Iosie factum est phase istud domino in Hierusalem. Istud est pascha quod celebratur in gloria beatorum. Qui enim tale meretur phase, quod transitus interpretatur, de hac miseria in diuinam transit visionem & fruitionem. Merito nos reddit attentos scriptura dicens: Nunquam tale fuisse phase celebratum. Nunc domini pascha hoc est transitum celebramus, veniet & phase nostrum, idest transitus noster, cum nos mutuo salutantes dicimus: praestet tibi dominus felicissimum pascha. quod tantundem est, ac si diceremus: donet tibi dominus felicem transitum & optimam mortem. In hunc enim sensum sanctorum transitum ecclesia sancta celebrat. Crucifigitur nãq; Petrus, & ecclesia cantat, alleluia. Truncatur capite beatus Paulus, & ecclesia concinit alleluia. Lapidatur Stephanus, torretur igne Laurētius, & ecclesia gestit, nec suum supprimit alleluia. Quod sane fit, quoniã perfusa gaudio celebrat phase sanctorum, & eorum transitus ad diuinam gloriam commemoratur. Trãeamus ergo & nos per omnem huiusce vitae transeuntem vmbra, & ipsas res transeuntes praetereamus. Nostrum Phase celebremus, scripturã rationi naturali in Sinai ũgētes. Praeterea gratiam per sacramenta queramus, & transeūtes Iordanē ad terram deiecta Hierico infideli confidenter ubiq; Christianam vitam agamus. Neq; iridentes humilitatem, patientiam, & omnium temperantiam rerum curemus: quinimo & illis veritatem euangelicam publice proponamus, illos ubique corripientes & ostendentes summam esse nobilitatem, summam fortitudinem, summam militiam, summam in hoc mundo felicitatem secundum euangelium viuere. Nam id ficientes, cum venerit nostrum phase, nostrum vnus cuiusque paschas transitus utiq; noster, libenter exiemus de hac miseria valle: cantantes domino alleluia, & gratias in aeternum agentes ei, qui nos de tenebris in admirabile lumen suum vocauit, gratia domini nostri Iesu Christi: Cui cum patre & spiritu sancto est honor, gloria, & imperium in aeternum. Amen.

TRACTATUS SEPTIMVS.

In XXVIII. cap. beati Matthaei.

HÆc dies, in qua dominus victor ab inferis resurrexit, supremi gaudij est: & ad gloriam humanitatis saluatoris nostri Iesu Christi maxime pertinet, tum ne nos in peccata

cata prolabamur non parum conducit. Quibus enim talis vita promittitur, talis corporum splendor, talis agilitas & subtilitas, talis incorruptio & immortalitas, & talis gloria, ab omnibus abstinere debent, quæ ad tam sublimem statum cōsequendum impedimento sunt. Saluatorem, inquit beatus apostolus, expectamus dominū nostrum Iesum Christum, qui reformabit corpus humilitatis nostræ configuratum corpori claritatis suæ, ad Philip. 3. Si autem quæras cum hæc audis quomodo resurgent mortua corpora? ipse beatus apostolus epist. ad Corinth. prim. cap. 15. respondet dicens: Sed dicet aliquis: Quomodo resurgunt mortui? aut quali corpore venient? Insuper tu, quod seminas nō viuificatur, nisi prius moriatur. Et quod seminas, non corpus quod futurum est seminas, sed nudum granum, vt puta tritici, aut alicuius cæterorum. Deus autem dat illi corpus sicut vult, & unicuiq; seminum proprium corpus. Et paulò inferius subiungit beatus Apostolus in hunc modum: Seminatur in corruptione, surget in incorruptione: ecce immortalitas. Seminatur in ignobilitate, surget in gloria: ecce claritas. Seminatur in infirmitate, surget in virtute: ecce agilitas. Seminatur corpus animale, surget corpus spirituale: ecce subtilitas. Magna profecto sunt dona, nec similia quis potest corpori dare. Tunc enim ita faciliter mouebit anima corpus, quemadmodum & nunc cogitatione se huc atque illuc reducit: hoc tantum excepto, quoniam tunc transire oportet per medium itineris quàm citissime, quod nunc cogitando non facit, quoniam in eodem loco permanet anima cogitans. De subtilitate autem qua per ostium clausum & parietem penetrat, erit veluti sol qui radios suos transmittit per vitrum & crystallum sine eorum corruptione. De impassibilitate autem quomodo non lædatur à gladio sagitta vel quocunque tormento bellico, satis singulare ponit exemplum Abulensis Matthæi capit. 17. quæst. 17. dicens: Si enim aliquis gladium vitreum vel crystallinum vibraret contra solem, gladius à sole penetraretur, ipse veruntamen solem minime læderet. Non igitur contristemur de dormientibus, sicut & ceteri qui spem non habent: credentes quòd corpus seminatur vt resurgat in incorruptionem, in claritatem, in virtutem, in subtilitatem: hoc est corpus quod dicitur spirituale: Ita profecto cum videmus mortuorum ossa, perinde illa æstimare debemus, ac si videremus argenti fragmenta in domo alicuius argentarij: ex quibus ipse calices constat, cruces & alia id genus vasa. Sic ex illis ossibus dominus redditurus est beato Petro ex suis proprijs ossibus & cineribus corpus suum gloriosum: Neroni verò & Iudæ reddet etiam corpora sua, vasa in perpetuam contumeliam. Sic enim sancta mater ecclesia in deuota quadam precatone misse pro defunctis, ait: Deus cui non pereunt moriendo corpora nostra, sed mutantur in melius. De bonis hoc ait, tales esse iudicans, qui in Christi moriuntur gratia: de Operati sanguine Christi. quibus beatus Ioannes in Apocalyp. Beati mortui qui in domino moriuntur. Amodo enim iam dicit spiritus, vt requiescant à laboribus suis: opera enim illorum sequuntur illos. Bonis operibus charitatis salutem tribuit: sciens Christi gratiam in nobis refundi non per fidem (prout hæretici errantes sua proterua dicunt) sed per sacramenta quibus confertur gratia, & bonorum operum merito, quæ in charitate à fidelibus peraguntur. Cum igitur tot & tanta corpori promittantur dona: si anima bonis semper inhærens, domini mādata compleuerit, & vsque in finem perseuerauerit: ipsi corpori lasciuienti freno imposito, obtemperare rationi cogamus, & maxillas concupiscentiæ eius

cohibeamus. Eius enim res agitur, eius requies quaeritur, eius procuratur salus, eius
 vita gloriosa diligitur, omniaque quibus nunc viuendo maceratur, ut cum letitia in
 aeternum uiuat, aguntur. Si enim eligimus igne & ferro quodcumque amputari membrum
 ut totius corporis vitam redimamus: quanto potius fuerit ieiunia, vigiliis, oratio-
 nes, peregrinationes, flagella ministerio corporis exercere, ut ipsum in caelis splendo-
 re, immortalitate, agilitate, & sublimitate perpetuo gaudere cernamus. Ibi erit requi-
 es nostra in saeculum saeculi: ibi habitabimus quoniam elegimus eam. Requieuit enim
 dominus Deus die septimo ab vniuerso opere quod patrarat. Requieuit & Christus do-
 minus in sepulchro ab vniuerso opere redemptionis nostrae quod perfecit. Ad hanc au-
 tem sententiam beatus Augustinus, illa refert verba super euangelium beati Ioannis
 capite quinto, tractatu. 17. Praeterea consideremus quod Christus dominus patitur &
 ita gloriosus resurgit, nos etiam pati oportet & poenitentiae opera agere, ut tan-
 tam gloriam consequi mereamur. Sic enim praedicebamus huius capitis tractatu. 5. quod
 dominus in suo euangelio finem adiunxit principio. Cum enim praedicare incepit Matthaei.
 4. haec assumpsit verba: Poenitentiam agite, & appropinquabit regnum caelorum: nunc
 autem post resurrectionem apostolis ait: Ite, docete omnes gentes, baptizantes eos in no-
 mine patris, & filij, & spiritus sancti, docentes eos seruare omnia quaecumque mandauit vo-
 bis. Mandata igitur inter caetera continent, ut poenitentia fiat: ne quis haereticus fidem sine
 operibus sufficere putet, vel fide ad nos peruenire gratiam & salutem Christi. Peruenit enim ad
 nos meritum passionis domini & iustificatio per gratiam, quae in sacramentis praestatur:
 & bonis operibus in charitate factis augetur meritum. Habemus igitur deuictam mor-
 tem, deuictum diabolum, deuictum mundum: Christo firmiter adhaereamus, & nullum
 prorsus aduersarium formidemus. Ero mors tua o mors, Osee. 13. ero morsus tuus infer-
 ne. De mundo autem Ioan. 16. In mundo pressuram habebitis, sed confidite, ego vici mun-
 dum. De diabolo autem Ioan. 12. Nunc iudicium est mundi, nunc princeps huius mundi ei-
 cietur foras, & hoc quidem iustitia agitata est non vimam potentia poterat dominus dia-
 bolum quodcumque vellet in tartarum praecipitem dare, praecipereque ut nihil amplius homini-
 bus noceret. At qui dominus voluit diabolum iure suo priuare potentia & tyrannide qua, in
 omne humanum genus saeuebat. Quod duplici similitudine amplius innotescet. Si enim
 rex immitteret filiulam in nobilissimam aulam, illamque in amoenissimo horto constitueret, &
 preciosis monilibus vestibisque ornaret, & ubi cibo aleretur regio, & ibidem a seruis re-
 gis associata coleretur: veniens autem turcarum princeps illam abduceret, & priua-
 tam monilibus alioque ornatu flagellis caederet: non ne filius illius regis magno cum
 suo dispendio a miserabili illa captiuitate filiam regis eriperet? & summo insuper iure
 Turcarum principem qui illam in seruitutem redegerat omni potestate priuaret? Ita
 Dei filius aetas quas Deus creauit, & demon captiuas tenebat, morte sua eripuit, ac summa
 iustitia demonem vicit, nosque ab eius potestate ereptos iterum creatori nostro restituit. Rursu si
 quis hominem aggredieretur a quo nunquam fuerat laesus, de super quidem vestibus amicum, iterius ve-
 ro fortissimis armis munitum: cum in illum aggressor arma sua ut pote gladium seu hastam vibraret,
 atque illis fractis ob aduersarij interiori fortissimam armaturam, clamaret, ut sibi sua restitueret
 arma: an non is iure irrideretur? diceretque aduersarius: si tu me prius aggressus es, quid mirum
 si a

Quomodo de
 mon iure pri-
 uatus est po-
 tentia, quam
 in homines
 exercebat.

si à me armato tuis priueris armis? Sic & Christus dominus cum in mundum veniret intus diuinitate armatus, exterius vero humanitate contectus, omnem curans languorem, mortuos resuscitans, sanctissimam doctrinam afferens: daemon furiosus in illum omnem gladium suum vibrauit, innumeris cruciatibus eum aggressus, flagellis, corona spinea, sputis, clauis, cruce, fregitque potentiam suam in interiori armatura diuinitatis. Merito igitur spoliatus est diabolus armis & potentia sua, quam in innocentissimum & sanctissimum Christum dominum nostrum superbus exercuit, meritoque ab ipso spoliatus tyrannidem & principatum ammisit, quibus homines opprimebat. Iudex enim qui innocentem occidit, iudicij potestate priuari meretur: sic daemon cum innocentissimum Christum dominum, per suos ministros occiderit, iustissime illi aufertur potentia, quam gerebat in hominem, gratia domini nostri Iesu Christi: Cui cum patre & Spiritu sancto est honor, gloria, & imperium in æternum. Amen.

TRACTATUS OCTAVVS.

In XXVIII. cap. beati Matthæi.

Domini resurrectio ex mortuis, non tantum illi summa gloria est, verum & omnibus sanctis & nobis: illi quoniam victor & immortalis surrexit. Christus, inquit beatus apostolus Paulus ad Romanos 6. resurgens à mortuis, iam non moritur: mors illi ultra non dominabitur. Quod enim mortuus est, peccato mortuus est semel: quod autem viuit, viuit Deo. Sanctorum proinde magna gloria est, quoniam ut inquit beat. apost. Pau. ad Roma. eodē cap. Si enim complantati facti sumus similitudini mortis eius, simul & resurrectionis erimus. Si autem mortui sumus cum Christo, credimus quia simul etiam viuemus cum illo. Et 2. Corinth. capit. 4. Credidi, propter quod locutus sum: & nos credimus propter quod & loquimur: scientes quoniam qui suscitauit Iesum, & nos cum Iesu suscitabit, & constituet vobiscum. Nobis enim resurrectio domini gloria est & consecutio, si cum illo conuiuificemur in gloria omnium desiderabilium. Si cupis o homo salutem, illam utique consequeris in resurrectione omnimodam: si vitam, amplius non morieris: si gloriam & diuitias, gloria & diuitiæ in domo eius. Si delectabilia appetis, pulchritudine fulgebunt iusti sicut sol. Notas mihi fecisti vias vitæ, adimplebis me letitia cum vultu tuo: delectationes in dextera tua, vsque in finem, Psal. 15. Oportet igitur, vt quemadmodum Christus resurrexit à mortuis per gloriam patris, & nos in nouitate vitæ ambulemus, ad Roman. 6. Cæterum vt hanc vitam quæramus, & ad illam adipiscendam in nouitate vitæ, in hoc seculo ambulemus, necessarium est hanc desiderare. Non enim quæritur, quod non desideratur. Quod autem desideratur, ideo concupiscitur vel quia delectabilius, siue honorabilius siue vilius est. Hæc namque sunt omnium nostrorum desideriorum capita: delectatio, honor, vtilitas. Si igitur ostenderimus vitam spirituales esse honorabiliorem, delectabiliorem, vtiliorem, quam sit hæc vita carnalis: iam profecto desiderabilior & appetibilior necessario esse concluditur. Primum probat beatus apostolus Paulus prima Corinth. 15. prout iam ex parte retulimus precedenti tractatu, dicens: Sed alia quidem cœlestiū

cœlestium gloria, alia autem terrestrium. Alia claritas solis, alia claritas lunæ, & alia claritas stellarum. Stella enim à stella differt in claritate: sic & resurrectio mortuorum. Vides quibus corpora resurgentium beatorum comparat: nempe claritati solis, lunæ, & stellarum. Deinde prosequitur, dicens: Seminatur in corruptione, surget in incorruptione. Seminatur in ignobilitate, surget in gloria. Seminatur in infirmitate, surget in virtute. Seminatur corpus animale, surget corpus spirituale. Si est corpus animale, est & spirituale, sicut scriptum est. Factus est primus homo Adam in animam viuētem, nouissimus Adam in spiritū viuificantem. Sed non prius quod spirituale est, sed quod animale, deinde quod spirituale. Primus homo de terra, terrenus: secundus homo de cœlo, cœlestis. Qualis terrenus, tales & terreni: & qualis cœlestis, tales & cœlestes. Igitur sicut portauimus imaginem terreni, portemus & imaginem cœlestis. Hoc autem dico fratres, quia caro & sanguis regnum Dei possidere non possunt: neque corruptio incorruptelam possidebit. Nobis igitur necessarium est, quibus tantus promittitur honor: si aliquando terreni fuimus, nunc cœlestes simus. Qui enim secundum carnem & peccata viuunt, regnum Dei consequi non possunt: nec corrupti mores incorruptionem resurrectionis: sed in corporibus passibilibus resurgent mali, perpetuo in inferno torquendi. Quod in sequentibus beatus apostolus manifestat, inquit: Ecce mysterium vobis dico, omnes quidem resurgemus: sed non omnes immutabimur: hoc est, non omnes induent claritatem & impassibilitatem, & agilitatem, & subtilitatem: & corpora quidem induent immortalia, quæ amplius mori non poterunt, sed passibilia: in quibus pœnas luant perpetuas. Nouissime autē inimica destruetur mors, inquit paulo superius in eodem cap. beatus apostolus. Itaque omnes immortales resurgent, mali autem passibiles pœnis & omnimodæ calamitati subiecti, nihil illis boni remanebit, præter id quod mori non poterunt, ad perpetuò expendendum debitum pro iniquitatibus suis supplitium. Neque silentio dandum existimo, hanc quam prædiximus perfectissimam vitam, quemadmodum illa demon ouis & cibus toro conatu oppugnat: Sicuti & domini natiuitatē huic germanā solennitatem comessationibus & alearum ludis. Quis sapiens & considerabit hæc, & non intellet quanta miseria obruatur mundus? Vide quid agant, quibusuē incumbant homines eo tempore, quo Deus verbum de utero intemeratæ virginis nascitur, caro factum. Tunc enim ludis ludicris, risu, & fabulis tempus consumunt: nec vigiliam etiam exacte ieiunant: cum ex omni genere bellariorum apparatus conuiuium à prima face ad multam noctem cum amiculis & vicinis protrahant. Resurrectionem vero celebrant ouorum quibusdam placentis, nihil aliud fere curantes, quam vt ventri & gulæ fiat satis. Sic se det populus manducare & bibere, & surrexerunt ludere, prout dicitur de Iudæis, quando vitulum confluxerunt, Exod. 32. Hisce vanitatibus dominatur demon & hominibus inconsideratis, qui cum dicant se esse sapientes, stulti facti sunt, vt pote honorem maximum quem affert spiritualis vita minime considerantes. Quod autē spiritualis vita sit dulcior, & in nouitate vite ambulare præ omni seculi dulcedine: ille solus agnoscet qui gustare cepit, quam suavis est dominus inquirentibus & possidentibus eum. Gustate & videte, quoniam suavis est dominus, beatus vir qui sperat in eo, psalm. 33. Et psalm. 144. Suavis dominus vniuersis, & miserationes eius super omnia opera eius. Sic & beatus Petrus epistola prima cap. secundo, ait: Deponentes igitur omnem malitiam, & omnem dolum, &

simila

simulationes, & inuidias, & omnes detractiones, sicut modo geniti infantes rationabiles, & sine dolo lac concupiscite, ut in eo crescatis in salutem: si tamen gustatis quoniam dulcis est dominus. Quasi diceret, si gustu spiritus percipitis suauitatem domini, & eius dulcedinem, omne deponentes mendacium, eritis quasi modo geniti infantes. Sic profecto illi discipuli qui ad castellum Emaus proficiscebantur, reuertentes in Hierusalem eadem hora, qua dominum in fractione panis cognouerunt, aduincem dicebant: Nonne cor nostrum ardens erat in nobis, cum loqueretur nobis in via, & aperiret nobis scripturas? Et reuertentes inuenerunt congregatos undecim dicentes: Quonia surrexit dominus vere, & apparuit Simoni. Sic beati angeli secundu Marcu cap. 16. dixerunt mulieribus: Sedite, dicite discipulis eius & Petro, quia surrexit & praecedet vos in Galilaea: ibi eum videbitis. sicut praedixit vobis. Et Petro dixit, tanquam capiti ministeriali totius ecclesiae, hunc illi honorem deferens: & ne Petrus existimaret ob negationem dominum contra se iratum, verum sciret cum ei ter neganti ignoscitur, etiam oportere, ut usque septuagies septies & ipse peccata soluat. Omnis igitur qui considerat discipulos & mulieres, dulcedine resurrectionis domini inueniet occupatos: nullaque illos tristitia affici, quibus apparuit dominus. Porro quod vtilior sit vita beata in caelo, & spiritualis in terra, quam quaeuis vita, quam in presenti saeculo viuimus, facile comprobatur ex vite ipsius desiderio, quo omnes rapimur. Quippe illam vtiliorem vitam homines arbitrantur quae magis diuturna est. At qui si nauis de longinquo veniens, cum mercimonijs vitam venalem exponeret, neminem fore arbitror qui non cursitaret a temenda vita: & alius quidem quinquaginta, alius centum, nonnulli vero ducentos, & qui posset etiam mille annos emeret vitam. Quin & suas quisque opes pro vita redderet, aerumnis anxietatibus & laboribus plena. Christus autem dominus ipse dicit: Ego veni ut vitam habeant, & abundantius habeant. Ioan. cap. 10. Et in eodem cap. Oves meae vocem meam audiunt, & ego cognosco eas, & sequuntur me: & ego vitam aeternam do eis, & non peribunt in aeternum: & non rapiet eas quisquam de manu mea. Vtilior est vita abundans, quam quae quotidie deficit: felicior aeterna vita, quam quae temporaria est. Hanc igitur omnibus rebus spretis nobis comparamus. Est enim honorabilior, dulcior & vtilior. Ambulemus praeterea in nouitate vitae, cum & ipsa spiritualis vita in presenti saeculo etiam honorabilior, suauior, & vtilior est: quando per ipsam deuenturi sumus in aeternam & felicissimam vitam, gratia domini nostri Iesu Christi: Cui cum patre & Spiritu sancto est honor, gloria, & imperium in aeternum. Amen.

TRACTATUS NONVS ET VLTIMVS.

In XXVIII. cap. beati Matthaei.

Resurrectionis generalis similitudinem, in super & Iudaeorum vocationem ante illam vaticinatus est propheta Ezechiel cap. 36. & 37. & Esa. cap. 10. & Osee cap. 2. ex quo omnibus ijs simul dissipatur quaedam Iudaeorum nebula, qua obcaecati adhuc Messiam expectare asserunt: & veniet illis Antichristus, quemadmodum dominus eis praedixit, Ioan. cap. 5. Ego veni in nomine patris mei, & non accepistis me: si alius veniet in nomine suo, illum accipietis. Dicitur igitur Ezech. cap. 37. Facta est super me manus domini, & eduxit me in spiritu domini: & dimisit me in medio campi qui erat plenus ossibus, & circumduxit me per ea in gyros: erat autem multa valde super faciem campi, siccaque vehementer. Et dixit ad me, Fili hominis, putas ne viuent ossa ista? Et dixi: Domine Deus tu nosti. Et dixit ad me:

Vaticini-

Vaticinare de ossibus istis, & dices eis: Offa arida audite verbum domini. Hæc dicit dominus Deus ossibus his. Ecce, ego intromittam in vos spiritum, & viuetis: & dabo super vos nos, & succrescere faciam super vos carnes, & superextendam in vobis cutem. & dabo vobis spiritum, & viuetis: & scietis quia ego dominus. Et prophetant, sicut præceperat mihi: factus est autem sonitus prophetate me, & ecce commotio: & accesserunt ossa ad ossa, vniquodque ad iuncturam suam. Et vidi, & ecce super ea nerui, & carnes ascenderunt: & extensa est in eis cutis desuper, & spiritum non habebat. Et dixit ad me: vaticinare ad spiritum, vaticinare fili hominis, & dices ad spiritum: Hæc dicit dominus Deus. A quatuor ventis veni spiritus, et insuffla super interfectos istos, & renouiscant. Et prophetant sicut præceperat mihi: & ingressus est in ea spiritus, & renixerunt, steteruntque super pedes suos exercitus grandis nimis valde. Ecce manifestum resurrectionis exemplum. Et dixit ad me, Fili hominis, ossa hæc vniuersa domus Israel est: ipsi dicunt, Aruerunt ossa nostra, & perijt spes nostra, & abscessi sumus. Erant siquidem tunc in Babylone Iudæi captiui, cum in Chaldaea prophetabat Ezechiel. Idcirco Iudæi spe abiecta excidit a captiuitate dicebant: Perijt spes nostra, aruerunt ossa nostra, & abscessi sumus. Propterea vaticinare, & dices ad eos: Hæc dicit dominus Deus: Ecce ego aperiam tumulos vestros, & educam vos de sepulchris vestris populus meus: & inducam vos in terram Israel. Et scietis, quia ego dominus cum aperuero sepulchra vestra, & eduxero vos de tumulis vestris popule meus: & dederō spiritum meum in vobis, & vixeritis, & requiescere vos faciam super humum vestram: et scietis quia ego dominus locutus sum, & feci, ait dominus Deus. Tunc præcepit ei dominus aduigere duo ligna in significatione adunationis in Christo regni Iudæorum & Israel, & populi gentium & Iudæorum. Et dixit ad Iudæos: Hæc dicit dominus Deus: Ecce ego assumam filios Israel de medio nationum ad quas abierunt: & congregabo eos vniquodque, & adducam eos ad humum suam. Et faciam eos in gentem vnam, in terra, in montibus Israel, & rex vnus erit omnibus imperatoribus, & non erunt vltra duæ gentes, nec diuidentur amplius in duo regna. Hoc dicit, quoniam Christus dominus ipse est rex fortis & potens, potens in prælio dominus virtutum, cuius regni non erit finis. Nec polluetur vltra in idolis suis, & abominationibus, & cum cælis iniquitatibus suis, in quibus peccauerunt, & emundabo eos: & erunt mihi populus, & ego ero eis Deus. Et seruus meus David rex super eos, & pastor vnus erit omnium eorum. Ecce quam manifeste vaticinatur de aduentu Christi, qui est vnicus rex & pastor super omnes. Idque in secundo illis continget a iudicio domini, ut pote qui primo non crederunt. In iudicijs meis ambulabunt, & mandata mea custodiunt, & facient ea. Et habitabunt super terram, quam dedi seruo meo Iacob, in qua habitauerunt patres vestri, & habitabunt super eam ipsi, & filij eorum, & filij filiorum eorum vsque in seipiternum: Hoc verò ait, quoniam deinde iudicium subsequetur. Et David seruus meus princeps eorum in perpetuam. Et percutiam illis sœdus pacis, pactum sempiternum erit eis: & fundabo eos, in lege videlicet euangelica, & multiplicabo, & dabo sanctificationem meam in medio eorum in perpetuam: sacramentis videlicet sanctis sanctificabuntur. Et erit tabernaculum meum in eis non quidem veteris legis arca: de qua Hieremias, qui de his loquens diebus, cum Iudæi conuersi ad dominum Christum multiplicandi sunt, ait cap. 3. Cumque multiplicati fueritis, & creueritis in terra, in diebus illis, ait dominus: non dicent vltra, arca testamenti domini: nec ascendet super eam, nec recordabuntur illius, nec visitabitur, nec fiet vltra. In tempore illo vocabunt Hierusalem solum domini: & congregabuntur ad eum omnes

nes gentes in nomine dñi in Hierusalē. Atqui tabernaculū illud sancta ecclesia est, quæ vsq̃
 in sempiternū stabit. Et ero eis Deus, & ipsi erunt mihi populus. Et scient gentes (quæ nūc
 videlicet irrident Iudeos, cū ipsi ad dominū nostrum Iesum Christum fuerint conuersi)
 quia ego dñs sanctificator Israel, cum fuerit sanctificatio mea (gratia videlicet & sacramen-
 ta quibus sanctificamur) in medio eorū in perpetuū. Hanc sanctificationē per baptismū fa-
 turam manifestis verbis explanat idē propheta cap. precedenti, videlicet 36. dicens: Cum
 sanctificatus fuero in vobis coram eis, tollā quippe vos de gentibus, & congregabo vos de
 vniuersis terris, & adducam vos in terram vestram. Et effundam super vos aquā mundā,
 mandabim: ni ab onibus inquinamentis vestris, & ab vniuersis idolis vestris mundabo vos.
 Et dabo vobis cor nouum, & sp̃ritū nouum ponam in medio vestri. Manifestissimis ver-
 bis ostendit propheta, ad finem mundi abluendos fore Iudeos aqua munda baptismi sancti,
 & tunc sp̃ritum nouum & cor nouū in medio eorū constituendū: cum ad dominum scilicet
 conuersi fuerint. Cum dicit nouū sp̃ritum, illum designat auferendum esse ab eis, quo om-
 nia sacrificia agebant in lege, quibus protestabatur Messiam esse venturum: et statuet nouā
 intelligentiam, qua confitebuntur iam venisse dominū nostrum Iesum Christum verū Mes-
 siam a prophetis prænunciatum, & a lege figuris & ænigmatibus designatum. Possunt
 & hæc omnia verba ad reuersionem Iudeorum a Babylonica captiuitate referri: in qua ex-
 istente populo Iudeorum, ipse Ezechiel propheta hæc vaticinatus est. Ceterum rectius ad
 generalem Iudeorum conuersionem ante iudicium referuntur, omnibus his verbis & eorū
 circumstantiis iudicio recto perspectis. Quæ admodum & illud Osæ cap. 3. Et dixit dñs
 ad me, Adhuc vade, & dilige mulierem dilectam amico & adulteram: sicut diligit dominus
 filios Israel, & ipsi respiciunt ad Deos alienos, & diligunt vinacea vuarū. Et sodi eam mihi
 quindecim argenteis, & coro hordei. & dimidio coro hordei: & dixit ad eam. Dies multos
 expectabis me: non fornicaberis, & non eris viro: sed & ego expectabo te, quia dies multos
 sedebūt filij Israel sine rege, & sine principe, & sine sacrificio, & sine altari, & sine ephod,
 & sine theraphim. Et post hæc reuertentur filij Israel, & quærent dominum Deum suū,
 & David regem suum, & panebunt ad dominum, & ad bonum eius in nouissimo dierum.
 Hæc propheta referri potest ad captiuitatem Babyloniæ, & ad reuersionem Iudeorum in
 terram suam. In illis namq̃ septuaginta captiuitatis Babyloniæ annis, sine sacrificio & al-
 tari, sine ephod, & sine theraphim, id est cæteris ornamentis templi fuerunt Iudæi. Ceterū
 quoniam dicit in nouissimo dierū hanc reuersionem futurā, rectius ad conuersionē Iudeorū
 in fine mundi coaptari debet. Et sic interpretatur beatus Hieronymus: & illud quod ait:
 Et ipsi respiciunt ad Deos alienos, quod in tempore hoc non sunt idolatrae, & tunc cum in
 Babylonem captiui ducerentur, idolatrabant: & etiā hodie dicuntur respicere ad Deos ali-
 enos, quoniam vero Deo Iesu Christo domino nostro abnegato Antichristum colunt, quem
 omni die attendunt: ad quem ipsum hodie hanc prophetiam referri contendunt, dicentes:
 quod dies multos sedebunt filij Israel sine rege, & sine principe, & sine sacrificio, & sine
 altari, & sine ephod, & sine theraphim. Hanc verò partem illis concedimus de ipsa captiui-
 tate, qua dispersi per Romanos post ascensionem domini in vniuersum orbē venerūt. Quod
 autem sequitur perfidi & obcæcati deprauant, cuius verū sensum reddemus. Ait enim pro-
 pheta: E post hæc reuertentur filij Israel, & quærent dominū Deum suū, & David regem
 suum,

uum, & pauebunt ad dominum, & ad bonum eius in nouissimo dierum. Hoc recte intuenti scripturam, de reuersione ad Christum dominum accipiendum est, quoniam dicit: Quæret dominum Deum suum, & Dauid regem suum. Sicut enim Deus quem quærit est Deus, qui semper est: sic Dauid rex est Messias, qui secundum diuinitatem semper est, & secundum humanitatem iam est. Itaque de Dauid qui iam erat loquuntur, & non de futuro: quoniam ille est Deus iustus & rex, idem dominus Deus & rex noster. Quod & confirmatur ex eo quod sequitur: Et pauebunt ad dominum, et ad bonum eius. Mirabuntur siquidem Deum & hominem, qui dominus eorum est, & bonum eius, hoc est sacramenta eius, quibus remissio peccatorum datur & gratia. Sic namque Zacharia. cap. 9. Mirabile sacramentum corporis & sanguinis domini bonum eius dicit. Ait namque: Quid enim bonum eius est, & quid pulchrum eius, nisi frumentum electorum, & uinum germinans uirgines? Non enim dicit frumentum electum: hoc enim referretur ad grana tritici munda, sed electorum inquit frumentum, quo faciuntur electi: corpus domini scilicet sub specie panis contentum, & uinum facies uirgines. Non quemadmodum Iudæi, qui uinum uinacea diligebant: hoc est uinum, corpus inebrians, et in quo est luxuria secundum apostolum, sed uinum faciens uirgines qui eo inebriantur: hoc est sanctissimum sacramentum sanguinis domini. Ideoque pauebunt, cum Christum dominum uiderint, quem crucifixerunt patres eorum, uerum esse Messiam, & bonum eius considerabunt, sacramenta uidelicet: precipue uero corporis et sanguinis eius diuinitissimum sacramentum, quod toties irriserunt. Redditur etiam hic sensus, ex eo quod ultimo dicit, in nouissimo dierum: quoniam ad finem mundi, hæc conuersio Iudæorum perficietur, secundum prophetiam Esai. cap. 10. Si enim fuerit, inquit, populus tuus Israel, quasi arena maris, reliquæ conuertentur ex eo. Et Dauid psal. 58. Et de execratione & mendatio annunciabuntur in consummatione: in ira consummationis, & non erunt: & sciēt quia Deus dominabitur Iacob, & finem terræ. Conuertentur ad uesperam, & famem patientur ut canes, & circuibunt ciuitatem. Annuntiabuntur igitur in consummatione in fine mundi de sua execratione: quoniam Deo odibiles erant & execrati, & de mendatio quod aduersus dominum omni die mentiebantur illum negantes: & non erunt in ira consummationis seculi, eius scilicet iræ effecti participes, quoniam prius conuertentur ad ueram domini nostri Iesu Christi fidem: & tunc scient, quia Deus est dominus & Messias non tantum Iacob, sed omnium finem terræ. hoc est gentilitatis & totius mundi saluator: arbitrantur enim Iudæi sibi tantum Messiam uenturum. Tunc scient quia iam uenit, & quod dominatur Iudæis & gentibus, quodque omnibus missus est in salutem & redemptionem. In hac igitur hora uespertina conuertentur Iudæi, & famem patientur ut canes: nec saturabuntur, amplius cupientes noscere mysteria Christi: auaritate incredibili, quæ pro nostra gessit salute percipiet, & sacramenta suscipient, et circuibunt ecclesiam, considerantes mirabile ordinem sacramentorum, precum & horarum solennitatem, sacrificium corporis & sanguinis domini, eiusque solennissimam celebrationem, prelatorum gubernationem, & ornatum mirabilem, sacerdotum ordinem singularem, nitorem & puritatem religionum, monachorum, & uirginum consecratarum. Admirabuntur totius sacræ scripturæ & temporis aduentus Messie perspicuam intelligentiam sibi donatam. Admirabuntur præterea singularem domini natiuitatem, uitam, doctrinam, miracula, passionem, et resurrectionem secundum prophetias eorum multas, ascensionem, & aduentum Spiritus sancti, & electionem duodecim pauperum apostolorum completam esse. Quorum pauperum hominum prædicatione omnis terrarum orbis domini uerbum percepit. Admirabuntur & martyrum penè innumerabile numerum. Et sic admirati bonum eius pauebunt, & ecclesie successum et ordinem

diem considerantes. Tunc arca quam Hieremias dixit, cuius haecenus recordabantur, non ascendet amplius in cor eorum, nec recordabuntur illius, prout supra commemorauimus, ex Hieremiae cap. 3. Non ultra etiam recordabuntur exitus de Aegypto: desinentque gratias reddere pro illa, tunc patribus eorum collata liberatione: sed gratias agent pro redemptoris aduentu, pro salute quam in cruce moriens generi humano contulit. Sic enim ipse Hierem. ait cap. 16. dicens: Propterea ecce dies veniunt, dicit dominus, & non dicetur ultra: Viuit dominus qui eduxit filios Israel de terra Aegypti: sed viuit dominus, qui eduxit filios Israel de terra Aquilonis, & de vniuersis terris ad quas eieci eos, & reducam eos in terram suam, quam dedi patribus eorum. Suus namque est Christus dominus, quoniam ex illis secundum carnem descendit: quemadmodum beatus apostolus Paulus ad Rom. scribens cap. pri. ait: Qui factus est ei ex semine Dauid secundum carnem. Et cap. 9. Ex quibus est Christus secundum carnem, quia est Deus super omnia benedictus in secula, Amen. Et cap. 11. de conuersione Iudeorum ait: Nolo enim vos ignorare fratres mysterium hoc, ut non sitis vobismetipsis sapientes, quae cecitas ex parte contingit in Israel, donec plenitudo gentium intraret, & sic omnis Israel saluus fieret. Attendant igitur miselli Iudaei Aegyptiacam seruitutem quadringentos annos durasse, & in captiuitate Babylonica per annos septuaginta ipsos mansisse: in hac vero in quam traditi sunt dispersione vniuerso orbi mille & quingentos & eo amplius annos transactos esse: qui usque in finem seculi, haud dubio sic permanebunt, quousque prophetiae quas supra retulimus compleantur. Cum vero ipsi hoc tempore idola non colant, quid in causa est, cur sic grauissime puniantur, nisi hoc grauissimum quod vnquam commiserunt peccatum, nempe occisio domini nostri Iesu Christi, qui verus Deus & verus est homo saluator, & Messias in lege promissus. De hac vtique vltione Moyses vaticinatus est illis Deut. 31. cum caelum & terram aduersus illos conuocaret, dicens: Congregate ad me omnes maiores natu per tribus vestras atque doctores, & loquar audientibus eis sermones istos, & inuocabo contra eos caelum & terram. Noui enim quod post mortem meam inique ageritis, & declinabitis cito de via quam praecipi vobis, & occurrent vobis mala in extremo tempore, quando feceritis malum in conspectu domini. ut irritetis eum per opera manuum vestrarum. Extremum tempus dicitur aduentus Messiae. Sic Esai. cap. 2. Verbum quod vidit Esaias filius Amos super Iudam & Hierusalem. Et erit in nouissimis diebus praeparatus mons domus domini in uertice montium, & eleuabitur super colles. Et fluent ad eum omnes gentes, & ibunt populi multi. Ecce in aduentu Messiae veniunt gentes. Item propheta Micheas cap. 4. haec eisdem verbis repetit, dicens: Et erit in nouissimo dierum mons domus domini praeparatus in vertice montium, & sublimis super colles: & fluent ad eum populi. Et properabunt gentes multae, & dicent: Venite, ascendamus ad montem domini, & ad domum Dei Iacob: & docebit nos de vijs suis, & ibimus in semitis eius: quia de Sion egredietur lex, & verbum domini de Hierusalem. In hoc igitur extremo tempore in mala innumera incidet Iudaei, negantes Christum dominum, & irritantes Deum in corpore adsumpto per opera manuum suarum: sputis maculantes beatissimam eius faciem, & alapis caedentes, iuxta vaticinium Esai. capit. 5. dicens: Faciem meam non auerti ab increpantibus & conspuentibus in me. Credant igitur resurrectionem domini & generalem futuram, quam praenunciauit Ezechiel in ossibus aridis, & non tardent conuerti ad dominum: vnusquisque quo maturius poterit: ut in con-

uerfis etiam secundum beatum Hieronymum prædicta Osee prophetia compleatur, dum generalis conuersio eorum expectatur, vt simul nobiscum dicant: Gloria patri domino, natoq̄ qui à mortuis surrexit, ac paraceto, in seculorum secula. Amen.

¶ Finit commentarium in sacrosanctum domini nostri Iesu Christi euangelium secundum Matthæum, vtiledisputantibus & contionantibus: per Ioannem Soarez episcopum Conimbricensem, & Arganili comitem, Dei gratia editum.

✠ LAUS DEO, PAX VIVIS, REQUIES defunctis: & beata viscera Mariæ semper virginis, quæ portauerunt æterni patris filium dominum nostrum Iesum Christum. Amen.

(***)

NON POTUI CANDIDE LECTOR, OPERAM qualemcumq; meam in huius eximij commentarij indice colligendo tibi non lubens hilarisq; prestare: Quem cum ipse primus omnium ferè nō minus cupido & alacri, quàm presenti & solerti animo perlegerè incūbebat enim onus orthographicae rationis, cū emendationis tū verò perfectioris typi) sepius in sinu mihi met gauderem: qui præcellēs hoc opus velut diuino mysticoq; sanè oraculo prodire conspicerem. (Cuius iam pridem auctorem, rarum quidem illū his tempestatibus præsulem, tanto maiestatis splendore, tantāq; celeberrimæ vrbis Conimbricæ (cui & laudatissimè & felicissimè præest) vniuersorū vtilitate & applausu, mirificè toties è suggesto abdita diuina mysteria scripturarū, enucleatè ac disertè explicantem supra modū admiratus sum: Vt nō solum magni alicuius prisca æui antistitum laudes ei attribundas putarim, sed onino apostolici coryphæi vim & energiā eius in labijs & pectore sesitare indubitatō crediderim. Cuius alia quoq; ingentia, eademq; profectō innumera in re-pub. hanc nō minus piè quàm assidue collata cōmoda, identidē cū animo meo reputans, in stuporem planè sum cōuersus: Adeò vt illum, grægi suæ curæ tradito, diuinitus oblatū præsidū, & in aduersis sacram anchoram omni asseneratione affirmare minimè dubitem. Quin etiā eundē sagacissimū pontificem, muneris pastoralis vsq; adeò laboriosi, granis & ardui, tã sedula vigilantia, tam oculata prudētia, charitatisq; flagrantia functionem totā inculpatè administrare: & (quod ab onibus etiam in alijs externis nationibus fieri summopere exoptandum est) nunquā per seipsum de annua ecclesiarū spatiosæ diœcesis inspectione nō cognoscere, ac singula quæ in toto episcopatu geruntur perlustrare, & verè iuxta apostoli dogma rite omnia exequi cū cernerè, incredibile dictū est quanta me ceperit admiratio. Neq; verò vllam vel assentandi vel adulandi suspitionē reformido hæc prædicans, quæ vel luce meridiana clariora sunt, omnesq; vno ore & cōmunibus calculis eadem testantur. Quin & illud verè addam, opus hoc pura doctrina plenū & suapte natura præclarū, per vniuersi orbis ambitum horum omnium quas dixi virtutum præconiū sui facturum: dum cœlestia illa reconditaq; mysteria admiranda ingenij dexteritate egregiè pandit, genuinā ac incorruptā vtriusq; instrumenti interpretationē dilucide manifestat, Catholicae & orthodoxæ fidei securos & infallibiles tramites ceu digito demonstrat. Hinc faciliè tibi piè lector fructus suauissimos, eosdemq; præmaturos tanquā ex penuario locupletissimo depromere licebit: qui te seu docentē seu addiscentem mirū in modū iuuabunt & oblectabūt. Hinc intemeratæ veritatis candor vberimè elucescet, quam seditionibus inter sese tumultuantes hæretici iam olim hodieq; suis portentis & abominandis prodigijs labefactare & prosternere, euertereq; funditus conantur. Hinc deniq; patebit quid re vera, quātumq; sit catholicū ac syncerū diuini verbi interpretem agere: quantū deniq; his calamitosis temporibus discrimen inter istos præstantissimos sacrosanctæ theologiæ proceres, atque inter illa friuola, proterua & venenosa viperarum

genimina, zizania vndiq; spargentia: Qui *Alastores* α' λυγὰρ ἢ βλάβη, καὶ παλαμαῖοι recte dicentur: stygijs etenim aquis huiuscē demones manibus haustis terras passim conspergunt, mille etiam ærumnarum & calamitatum genera ingerentes. Verum sceleratos ac nefarios illos nugatores, ex diametro, imò toto cælo inter se dissidere, quouis momento mutabiles, & Proteo ipso, Vertumnoq; magis varios esse aduertat facillimè. Quorum inconstantissima ac flagitiosa coitio, quantū abin diuidua euangelica puritate aliena sit, & argumētis & demonstrationibus huius voluminis elegātissimis clarissimè perspicies: atq; antidota aduersus huiusmodi fascinationes reperies præsentissima. Cum verò sæcundi hī cōmentarij absente auctore ampliss. antistite, qui, iam diu Christianis omnibus summè desiderato sacro concilio Tridenti (annuēte Deo) celebrando, vt interesset profectus, prælo cōmitterentur: oper. e precium me facturū, & non leue emolumentū lectori fore arbitratus, si tanti operis adeò proficuas ac necessarias, sed dispersas materias in ordinem aliquem, & faciliorem inueniendi seriem

digererem. Quod vt potui feci sedulo. Tuum itaque nunc erit lector be-

neuole, luculentas has & mirifice elaboratas lucubrationes am-

babus vnus, & animo in primis candido amplecti: si-

mulque huius nostri quicquid est laboris non

pænitentiam vtilitatem, boni consule-

re. Vale. Apud Conimbricam

prid. calend. Octobr.

Anno.

M. D. LXI.

INDEX HOC MODO INTELLIGENDVS, VT NUMERUS paginam significet: **l**itera vero **A.** principiu paginæ vsque ad medium: **B.** verò reliquam paginæ partem designet.

A

Brahæ oblationis vaccæ, capræ, arietis, turturis & columbæ, annorum omnia trium copiosa & elegantissima expositio. fol. 11. a. b. 12. a. b. 12. & sequen.

Actum exteriorem non apponere bonitatem aut malitiam, (super interiore, quomodo intelligendum. fol. 94. b.

Adiuratio tantum in extrema necessitate, & à maiori fieri debet. 47. b.

Adulteræ & meretrices quare in genealogia saluatoris recenseantur. 3. b. 18. a.

Adulterium distinguitur à fornicatione, contra hæreticos. 215. a.

Adulterium & incestum homicidia pariunt. 206. a.

Advocati quando teneantur gratis patrocinari. 99. b.

Ætates mundi vario modo computare. 321. b. 326. a.

Ægyptianorum vagantium & furantium inculta vita non teleranda. 455. a.

Affectus animæ qualis, & quomodo mutandi. 328. a. b. & sequen.

Afflictionem pusillis & pauperibus per potentiores illatam, odio magno profecquitur dominus. 19. a.

Africa olim Christiana, nunc mahumetana. 401. b.

Altare & munerâ in ecclesia, contra hæreticos. 95. b.

Ambitio & regnandi cupiditas 275. a. 244. a. b. 247. b. & seq. 355. & seq. 357. & seq.

Ambitionis peccatum tripliciter committitur. 357. a. b.

Amici plures, familiaris vnus ex mille: sed nulli ratio danda. 356. b.

Amor malus etiam optima mala efficit. 172. b. & seq. a.

Amor Dei erga homines qualis. 409. b. & seq. **Amor, dilectio, charitas** idem. 412. b.

Amari à nobis quare velit & præcipiat Deus. 410. b. 413. b.

Amore omnia Dei mandata adimplentur. 408. a. b. 412. b.

Amor multiplex: & quem Deus à nobis exigit. 418.

Angelos habemos custodes. 274. a.

Angeli quando creati, ibidem.

Angelus malus primus peccavit. 274. b.

Angelorum nomina. 279. a. b.

Angelorum malorum lapsus qualis. 278. a. b.

Angelus in resurrectione domini tantum sedens repertus, & quare. 538. a.

Animæ passionis seu affectus quatuor. 189. b. 328. a.

Animæ gloriose fulgor & splendor mirabilis. 260. a. 551. a. b. 555. a. b.

Animæ immortalitas. 333. b. 405. a. b. & seq.

Anima pro vita in scriptura frequenter. 248. a. b.

Animæ interior immobilitas summo per e curanda. 169. a. b.

Annatæ & decimæ soluendæ, contra Lutheranos. 131. a. b. & sequen.

Annatarum origo: easque summo deberi pontifici. 152. a.

Antichristus ex tribu Dan prodibit. 150. a. Eius aduentus qualis & quando. 435. a. b. & seq.

Antichristi aduentus signum proximum aduentus domini. 437. a.

Antichristus veniet Iudæis cæcis Messias, quem expectant. 556. b.

A porta inferi, expositio. 240. b. & seq.

Apellis hæretici error, in sua vnumquemque fide se posse saluari, demolitur. 333. b.

Apostata quam diu vivit potest poenitere. 118. a.

Apparitionum domini post eius resurrectionem series. 533. b. 534. a. b. & seq.

Arca & sancta sanctorum explicantur. 501. a.

Arcana omnia vel in hoc, vel in alio seculo revelabuntur. 162. a.

Ardet arbor non crematur: ardet rubus non comburitur. 17. a.

Aristotelis error de creatione mundi. 322. b.

Asinaludæos, pullus vero gentium populos designat. 3. a. 369. a. 371. a.

Astrologi puniendi. 332. a.

Attributa Deo quomodo accipienda. 229. a.

Avaritia Idolorum seruitus. 59. b. **Auari** vita miserrima. 60. a. 275. a.

Avaritiæ & cupiditatis causa ingentia peccata committuntur. 60. b. 61. a. 383. a. b.

B

- ¶ Baptizare in spiritu sancto & igne, interpretatur. 43 a. b.
- Baptismati Christi sanctissima trinitas interfuit. 61. b.
- Baptismi ritus, necessitas, & vtilitas. 297. b & seq.
- Baptizandi paruuli contra hereticos. 298. b. & seq.
- Beatitudines octo exponuntur. 82. a. &. 84. b. Beatitudo quid. 89. b
- Beatitudo æterna in quibus consistat. 335. b. 405. a.
- Beatitudo in hoc seculo non reperitur. 336. a.
- Beatorum sedes differunt, & secundum eorum merita donantur, contra heret. 174. a. 322. b. 361. a. b.
- Bellum contra Turcas aut alios infideles permissum, contra hæret. 97. a.
- Beneficia ne indignis conferantur omnino cauendum. 326. b. 486. & seq.
- Benedicti & maledicti quomodo intelligendum. 440. a.
- Bene operantes simul non fidem nudam habentes præmiantur. 446. a. 448. & seq.
- Benignitas Dei in seruos fideles. 226. b.
- Bigardorum error de merito. 333. a.
- Blasphemia quid. 512. a. Blasphemia nefarium crimen: blasphemi statim abigendi & obiurgandi. (65. a. b. 197. a)
- Bona & vtilia prodire facit Deus ex malis. 35. a. b.
- Bonos patres iniquos generasse filios, & e contra. 18. b.
- Boni & iusti quare per malos & improbos flagellentur. 15 a. b. 406. b. 451. & seq.
- Bonorum à Deo collatorum, & per humanam indoltriam acquiritorum differentia. 208. b.
- Bona omnia humano generi ex passione domini prouenere. 490. b.
- Bona opera ad æternam salutem omnino necessaria, contra heret. 31. b. 15. b. 54. b. 67. a. 68. b. 82. b. 89. b. 92. a. 101. a. 245. b. 252. & seq. 323. a. b. 327. a. b. vide plura in verbo fides, & in verbo Opera infra.
- Bona opera fructus charitatis, non fidei. 254. b.
- Bona opera non recta intentione faciens peccat. 416. a. b.
- Bona opera non semper meritoria. 252. a. 418. b. & seq. vide Opera.
- Bonis operibus operiuntur & teguntur peccata. 10. a.

C

- ¶ Calamitates cessabunt emendatis peccatis. 186. b.
- Castitas donū Dei. 312. a. Castitatis præeinentia. 301. b. 312. a. b. 313. a. b. & seq.
- Calix duplex. 351. a. b. Calix idest passio domini in scriptura. 350. b.
- Causa efficiens peruerse voluntatis non quærenda. 78. a.
- Causa efficiens peccati est praua voluntas. ibid.
- Centrum terræ quantum à nobis distet. 7. b.
- Charitas mira operatur. 209. b. 346. b. & seq. 398. b. 408. a. b. 412. b. 419. a.
- Charitatis dogmata quibus casibus adimplenda, quibus ve omittenda. 97. a.
- Charitatis fructus, qui. 254. a. b. 346. b. & seq. 412. & seq. 419. a.
- Charitatis opera diuersa. 413. a.
- Christi sanguinis effusionem absque operibus nostris non sufficere ad salutem æternam, contra heret. 45. a. b. 248. 249. & seq. 552. b.
- Christi sanguine quemadmodum saluemur, contra heret. 248. b. & seq. & 250. a. b.
- Christi diuinitatis euidentissima testimonia, contra Iudeos. 158. a. b. & seq. 162. a. 209. a. 234. b. 260. b.
- Christi doctrina quare non ab omnibus suscepta fuerit: & quare eadē à Christianis neg- (262. a. b)
- Christiano quatuor præcipuè virtutes Dauidicæ imitandæ. 74. b. & seq. (ligentius obseruetur. 191. b)
- Christus se veram Deum ostendit. 94. b. 209. a. 360. a. 270. b. 384. a. 470. b. 502. a. 527. b.
- Christus se Dei filium dicit pluries, contra heret. 107. b. 247. a. 344. a.
- Christum filium Dei vterque Ionnes testatur. 206. b.
- Christus ter clamans legitur, & quare. 192. a.
- Christum propter quatuor præcipuè venisse. 224. b.
- Christus quare prohibuerit discipulis, ne cui dicerent quis esset. 246. b. & seq.
- Christus traditus multipliciter & diuersi modè. 451. a. b.
- Christus quare opprobriantibus sibi in cruce nihil responderit. 198. b. & seq.

- Christus que sibi meruit moriens. 521. a.
 Christus sponte passus, & liberè obrulit animam patri. 527. b.
 Ciborum delectus reprobus, contra hæret. 208. a. 212. b.
 Claves regni cælorum dantur excellenter Petro, contra hæret. 241. b. & seq.
 Clavis scientiæ. 241. b.
 Clericorum cælibatus ab Apostolis originem duxit. 33. b.
 Cogitatio praua peccatum. 215. a.
 Columba vitam puram, humilitatem & cælestem ascensum designat. 263. a.
 Conscientia bona ex plurimis peccatis potest amitti. 24. b.
 Consortium malorum fugiendum. 32. b. 441. b. 476. a. sub pœna peccati mortalis, ibid. & 33. a.
 Cõuersatio mala, ingentium malorum causa. 78. a. 226. a.
 Cõuersatio hæreticorum fugienda. 78. a. & 226. b.
 Conciliatio scripturæ in punitione Dauid 2. Reg. vlt. & 1. paralip. 21. pag. 37. & seq.
 Confessionis sacram. præostendit Ioa. Baptistæ, contra hæret. 42. a. b.
 Confessio peccatorum & pœnitentiæ sacram. lege noua statuuntur, contra Lutherân, 136. a. & sequē.
 282. b. 284. b.
 Concionator an pro veritate mortis supplicium subire teneatur. 170. a. b.
 Confessoris partes quales esse debeant. 220. a. 285. b. 482. a.
 Consiliarios quales princeps sibi eligere debeat. 220. b. 326. b.
 Consuetudo & natura fortissima omnium 228. a.
 Concilium generale ab apostolis originem duxit. 235. b.
 Confessionis sacram. à Christo institutum. 282. b. & seq.
 Confessionis secretæ institutio, necessitas & modus, contra hæret. 283. a. b. & seq.
 Confirmationis sacramentum. 202. a. b.
 Concilijs spiritus diuinus afsistit. 307. a. 546. b.
 Consuetudines plures ecclesię non sunt scriptæ, sed receptæ ab apostolis olim, nobisq; velut perma-
 nus traditæ. 112. a. b.
 Coniecturis possumus colligere, an ad beatitudinem tendamus nec ne. 11. a. b. & seq.
 Conimbricensis ciuitas Mahometanis erepta est ope D. Iacobi Apost. 364. b. & seq.
 Coronantur peccata his temporibus. 20. b. & seq.
 Cor mundum, & virginitas. 88. b. 266. b. & seq. Cor imundum laruatis simile. 266. b.
 Corpori non indulgendum. 118. b. 323. b.
 Corpus humanum ad quid vile. 118. b. Corpus fertilissimus ager. 163. b.
 Corporum resuscitatorum beatorum qualia: & alia esse damnatorum. 552. a. b. 555. a. b.
 Correctio fraterna. 281. a. b. Ea; de occultis fieri debet tantum. 282. a.
 Corruptela iudicium: agrum sanguinis possidentium. 483. a.
 Credientium plurimi spiritualia potius quã temporalia amittere volunt. 141. a.
 Crucem tollere seu portare quomodo intelligendum. 75. b.
 Crucifixionis domini modus. 494. a. b. Crucifixi consideratio deuota. 511. a.
 Cupiditas seu cõcupiscentia omnium malorum radix: & quã enormia ex ea nascantur peccata. 59.
 a. b. 60. a. b. 61. a. 65. a. 246. a. 351. a. 383. a. b. 451. b. 496. a.
 Culpa iam remissa quomodo ob aliud peccatum commissum puniatur. 308. a.
 Culpa maius malum quã pœna: & grauius peccatum magis dolendum. 509. b.
 Custodes hominum Angeli. 274. a. Custodiuntur difficilime tria hominum genera. 275. a.

D

- ¶ Damnatorum pœna inæqualis, contra hæret. 259. b. 174. a.
 Damnatorum in inferno nulla vnquã redemptio. 273. b. 449. b.
 Dæmõ ob ignorantiam, & vt victor euaderet tentauit dominum. 46. b. & seq.
 Dæmoni multa celantur, multa; ignorat. 21. b.
 Dæmonis triste nuncium inferis relatum expirante domino. 71. b.
 Dæmones sex torum mundi rebus suis illa queatum tenent. 76. a.
 Dæmon octo legibus suis totum ferè mundum ad se traxerat. 81. b.
 Dæmoni octo contrarias leges promulgauit Christus, ibid.
 Dæmõ nihil potest nisi Deo permittente. 119. b.
 Dæmõ quare interdum exaudiatur, iustus vero non? 161. a.
 Dæmon homini in hora mortis terribilis omnia peccata obijcit. 498. b.
 Dæmõ crucis & Dei genitricis obiectionem maximè fugit. 516. a.
 Dæmon iure & iustitia, non vi, priuatus est potentia quã in genus humanum exercebat. 552. b.

- Decimæ & annatę soluendę, ex nouo & veteri lege, contra Lutheran. 131. a. b. 237. b. & seq. 423. b.
 Deipara quomodo dicatur liber generationis Iesu Christi. 51. a. b.
 Deipara sine labe concepta 9. b. & seq. a. b.
 Deiparę triplex mirabilis natiuitas. 6. a. b.
 Deipara quare iuxta crucem steterit 515. a. b. & seq.
 De peccatricibus mulieribus, cōuersis tamen & iustificatis, nascitur dominus. 18. b.
 Desponsata quare fuerit beatissima virgo. 22. a.
 Desperans, misericordię Dei contemptor est. 138. b.
 Desperatio peccatum in spiritum sanctum. 482. b.
 Descendere Deum quomodo intelligendum. 219. b.
 Desidia prauis feminis fatio. 198. Desides in omne periculum incidunt. 275. a.
 Deuotio in pauperes & religiosos in cōmuni degentes, contra heret. 376. b. & seq.
 Deus semper petentibus largitur. 360. a. b. Dei virtus & potentia Christus. 105. b.
 Deus neminem tentat vt peccet. 120. a.
 Deus tripliciter liberat à malo. 122. a.
 Deus non se subtrahit peccatoribus, sed peccantes à Deo recedunt. 216. a.
 Dei nomen quale. 107. a. 405. b. Dei immobilitas qualis. 409. b.
 Dei aulam homines rari frequentant. 135. a. Dextra & sinistra Dei quid significant. 360. b. & seq.
 Diabolus, vide supra in verb. Dęmon.
 Dies tres quas dominus in sepulchro. 182. b.
 Dies vnica, sanctior, dignior & omnium celeberrima est resurrectionis domini. 533. a. 543. a.
 Didrachma quid? 271. b.
 Dignioribus non autem propinquis aut amicis beneficia & munera publica conferenda. 350. b. & seq. 345. a.
 Dilectio primam & secundam decalogi tabulam comprehendit & adimplet. 408. a. b. 412. b.
 Dilectio Dei erga homines qualis. 409. a. b. & seq.
 Dilectionis Dei præceptum in via impleri posse, contra heret. 417. b.
 Diuitiarum incertitudo & vanitas. 329. a. 401. a.
 Diuites nutrire debere indigentes. 57. b.
 Diuinitatis Christi testimonia. 369. b.
 Dolor omnium maximus domini in passione eius qualis fuerit. 528. a. b.
 Dolorem nemo in sæculo maiorem passus (excepto Christo) quā Deipara iuxta crucem. 515. b. 517. a.
 Dolor nullus maior (nec passionis domini) quā animę cum à corpore separatur: siue cum in purgatorio cruciatur. 520. a. 528. a.
 Dolores & labores seu tribulationes maximè prodesse. 135. b.
 Domesticos qui non curat, infideli deterior est. 139. a.
 Domini famulorum suorum curam habere tenentur. ibid.
 Dominus quare in terra sterili seminat. 194. a.
 Dona diuina quadrupliciter consideranda 229. b.
 Donec, dictio, quomodo in scriptura accipitur & intelligatur. 25. a. b. 27. b.
 Donec, consequutiue & non terminatiue sumi debet. ibid.
 Dubitare permittitur aliquis, vel etiam sanctus, ne nos dubitemus. 22. b. 110. b.
 Duo præcipua animum hominis ad cęlestia ducentia. 334. b.

E

- ¶ Ecclesia militans qualis. 330. a. Ecclesia tribus hostibus oppugnatur. 240. a.
 Ecclesia Dei vnica semper. 236. a. 334. a.
 Ecclesię mandatis omnino parendum. 124. a. b. 213. a. b. 546. b.
 Ecclesia fluctuat quidem, sed mergi non potest. 140. b. 209. b. & seq. 240. a.
 Ecclesia quę errare non potest quadrupliciter dicitur: & huius ratio. 235. a. b. 546. b.
 Ecclesię reformatio in quo consistat, & quomodo fieri debeat. 236. b. & seq. 239. a. b.
 Ecclesia possidere potest facultates & redditus. 238. b. & seq.
 Ecclesiastici etiam beneficia & prouentus habere possunt. 238. b. & seq.
 Ecclesiastici à potestate seculari exempti. 305. b. & seq. a. b.
 Ecclesiarum ædificatio & ornatus, pia sunt opera: contra hæret. 454. b. & seq.
 Fleemosyna. 88. b. 454. b. Eleemosinas dans Deo mutuum reddit. 116. b.
 Epicuri error de prouidentia diuina 332. b.
 Episcopos posse subsidium caritatum à suis clericis postulare. 403. b. alia quære infra, verbo Prælati.

Errores evitare volenti quatuor necessaria obseruanda. 24. a. b.
 Euangeliste discrepare videntes quomodo conciliandi, regula. 114. b. 366. a. b. & seq. 387. a. b.
 Euangelij totum pondus in vera imitatione Christi consistit. 318. a.
 Eucharistie veritas, vsus & mirabiles fructus, contra hæret. 293. 294. 295. & seq.
 Eucharistiae sacramenti institutio, eiusq; multiplicia testimonia. 290. 291. & seq. 460. b.
 Eucharistia crebro sumenda. 115. b. Eucharistia panis quotidianus, ibid.
 Eucharistia frequentans purissimam vitam agere debet. 115. & seq.
 Eucharistiam indebite sumentis pericula & poenæ. 116. a.
 Excommunicatio reperitur in euangelio & epistolis canonicis. 243. a & seq.
 Excommunicati non salutandi, nec hospitio recipiendi. 243. b.
 Excommunicatio tradit satanæ. 244. a. Excommunicationis authoritas. 282. b.
 Extrema necessitas quæ? 99. b. Extrema necessitate omnia fieri cõmunia. 175. b.
 Extra ecclesiam non est fides nec salus. 11. b. 392. b. 546. b.
 Extremæ vnctionis sacramenti institutio, forma & efficacia. 300. a. b.
 Extremi iudicij diei signa. 437. a. b. & seq.

F

¶ Familiares pauci & quales esse debeant. 257. b. & seq.
 Familis debita merces soluenda: eorumq; à dominis cura habenda. 229. a. 139. a.
 Fel propinare, & fel bibere quid. 491. a.
 Festiuis diebus quæ ob necessitatem fieri & facere licita sint. 176. a.
 Fides sola & nuda absq; operibus & gratia non sufficit nec prodest ad salutem æternam, contra Luther. nos. 2. b. 31. b. 2. b. 54. b. 82. b. 89. b. 92. a. 101. a. 124. a. b. 138. b.
 Fides sola, iterum, est debilis, ma. ilenta & mortua: in cœlum non fert, non trahit ad nos gratiã Christi, nec merita passionis eius attingit: ita vt nemo de ea sola sibi bla. n. dia. ur, contra Lutheranos effi. cacissimè. 67. a. b. & seq. 248. b. & seq. 251. a. b. & seq. 253. a. b. 256. a. b. 261. a. 223. a. b. 327. b. & seq. 386. a. 396. b. 448. a. b. & seq. b. 523. a. 530. b. 546. a. b. 552. a. Vide etiam infra in verb. Opera.
 Fidem quoties in sacra scriptura repereris, temper viuam gratiã operatẽ intelligas necesse est. 105. a. 17. a. 254. b. 377. b. 394. b. & seq. 448. a.
 Fides definitur & diuiditur. 152. a. Fides viuã & mortuã. 153. a. 254. b.
 Fides gentium præponitur hdei Iudeorum. 1. 8. b. 225. b.
 Fidei semper subiungit gratiam D. Paulus, vt iustificationis formam. 249. b. 251. b.
 Fides secundum gratiam ad iustitiam reputatur. 252. a.
 Fides sola quare non iustificet, ratio. 255. a. Fidei fructus qui. 2. 4. a.
 Fides vna vnus Dei esse oportet. 157. a. 405. a. Fides qua montes transferuntur. 284. b. & seq.
 Fidẽ catholicã tria semper cõcomitantur. 257. a. Fides ad opus bonum præexigitur. 11. b.
 Fides inter omnes homines quæ necessario habeatur. 498. b.
 Ficulnea arida Iudeorum maledictionem designat. 284. b. & seq.
 Filiorum educatio & castigatio. 349. b. 402. a. 471. a. 489. b. & seq.
 Filius Dei quomodo ignoret extremi iudicij diẽ: & quomodo pater solus nouerit. 438. b.
 Finis propter quem operamur, operibus moralibus dat esse & nomen. 100. b.
 Finis & intentio respicitur & remuneratur, non opus, ibid. & 101. & seq.
 Flagellum domini longè mitius quàm hominis. 7. b. & seq. a.
 Forma iustificationis est gratia, fides radix. 249. b. 251. b. 394. b. & seq.
 Fornicationem distingui ab adulterio, contra hæret. 213. a.
 Fornicatio nefaria grauissimam luit poenam. 218. b.
 Frater diuersi mode sumitur in scriptura. 27. b. 90. b.
 Fratres domini quomodo dicantur discipuli. 190. b.
 Fraternalis correptio quando & qualis. 281. a. b. Frater aduersus fratrem quando testis. 281. b.
 Fraus interpellantium principes. 228. a.

G

¶ Gabellas perpetuis principes imponere non posse, absq; licentia Papæ. 463. b.
 Gaudium humana vita non habet. 202. a.
 Gaudium diuinum quale: idq; bene operantibus dari, contra hæret. 446. a. b.
 Gentium vocatio. 177. a. 184. a. 237. b. 278. a. 386. t. 294. b.
 Gentibus omnibus alijs, non Iudejs tantum Messias promissus. 2. a. b. & seq.
 Gentium fides & Iudeorum reprobatio præfiguratur in Iacob & Esau, & Noë filijs. 106. b. Sic & in pa.

rabola de rege faciente nuptias. 386. b. & seq. b. 394. b.
 Gentium fides perfectior Iudeorum fide. 138. b. 225. b.
 Gladium vtrūq; quomodo habeat ecclesia. 468. b.
 Gratias agere Deo pro quolibet munere collato debemus, vt plura recipiamus. 9. b.
 Gratia Christi fit quicquid boni facimus. 31. b. 35. b. 92. b.
 Gratia vis maxima. 228. b. 254. a. Gratia officium. 254. a.
 Gratia forma est iustificationis, fides vero radix. 249. b. 251. b. & seq. b. 394. b. & sequen.
 Gratiarum actio quotidiana esse debet. 349. a.
 Gratia adoptionis nūquā tollitur nisi per peccatum mortale: & a fortiori nec gratia vnionis. 547. b.
 Gratia recepta bonorum operum exercitio cōseruabitur & augebitur. 55. a.
 Grauius eō punit domiūs quo diutius tolerat. 227. b.
 Gubernationis diuinæ facilitas, 6. a. b. Gubernatores quales esse debeant. 326. b.
 Gula fons innumerabiliū peccatorum: corporis & animę mortem inducēs. 58. a. b.

H

¶ Hæreticorum nullus perfectē doctus. 24. a. 233. a. Hæretici falsi prophetæ. 134. a. b.
 Hæreticos errores euitare volenti, quatuor summē necessaria. 24. b. & seq.
 Hæretici superbia corruūt, & circa fidem naufragiū faciunt. 24. b. 184. b.
 Hæretici fidem non habent. 495. a. Hæreticos inobedientia efficit. 78. b. & seq. b.
 Hæretici ob nimiam curiositatem & elationem in nefandos errores inciderunt. 184. b.
 Hæretici negantes ieiuniū & corporalem afflictū prodesse confunduntur. 187. a.
 Hæretici licet multiplicentur, non tamen fides christiana diminutionem patitur. 195. b. 244. b.
 Hæretici ab ecclesia separandi, & per seculares potestates puniendi. 196. b. & seq. 204. b. 232. b. 469. a.
 Hæretici non cōuersandi, nec audiendi, neq; illorum libri legendi. 232. a. b. & seq.
 Hæretici nunquā operantur miracula. 205. a. 257. b.
 Hæretici circa omnia veram amittunt fidem. 254. a.
 Hæretici vicijs & luxurię dediti. 217. a.
 Hæretici excōmunicati sunt perpetuō a Christo & Apostolis. 243. b.
 Hæreticorum libri comburendi. 284. b.
 Hæretici Lutherani in duobus Mahumetanis similes, in octo verō illis peiores. 258. a. b.
 Hæretici more Iudeorū lapidat prophetas, occidunt apostolos, persequuntur sanctos. 431. a.
 Hæreses decem quasi omniū hæresum fontes evertuntur per Christū in vna parabola. 332. a. b. & seq.
 Hæresis iniquos prodit, & bonos manifestat. 273. b.
 Hæresum omnium vsq; in hodiernū diem antidotū posuit Christus in euangelio. 249. a. 322. a. 449. b.
 Helias venturus ante diem iudicij. 147. b. 270. a.
 Heluidij hæretici insania & inscitia ostenditur. 24. a.
 Heluidio hæretico respondetur de primogenito. 27. b.
 Heluidius spiritus sancti loquendi vsū ignorans, peruersē scripturam interpretatur. 25. a.
 Heluidij blaphemia de fratribus Christi confutatur. 190. b.
 Herodes tres nominat scripturā: qualesq; fuere. 28. a.
 Herodis odium & sæuitia profuit paruulis. 34. b. & seq. 37. b.
 Hermon mons qualis & vbi. 105. b. 259. a. b.
 Hierusalem desolatio quo tempore facta. 433. b. & seq.
 Hispanię patronus D. Iacobus Apostol. 364. b.
 Hispania olim hæresibus plena, nūc catholica & Christianissima. 401. b.
 Hominum peccatorum reges qui. 111. b.
 Honores instabiles, & fama vermiculum habēs corrodentem. 113. b. 114. a.
 Honorum vana desideria. 359. a. Honores vilipendendi. 372. a. b.
 Honor, delectatio & vtilitas summa resurgentibus. 354. b. & seq.
 Horarum Iudaicarum & hispanicarum concordantia. 500. a. b.
 Hostia non relinquitur pro peccatis, quomodo intelligendum. 117. b.
 Humilitas diuina virtus: & quanta operetur. 85. a. 204. a. 275. b. & seq.
 Humilitatis fructus & excellentia. 272. b. 276. a.

I

¶ Iacobus Apostolorum primus pro fide Christi occisus. 259. b. 344. a. 362. a.
 Iacobi Apostoli miracula, laus & historia. 364. a. b. & seq. a. b.
 Iacobus Apost. hispanię clarus patronus. 364. b.

- Idololatrarum confusio. 332. a.
 Ieiunium à Christo institutū & frequētius approbatū, cōtra Lutheran. 61. b. 101. a. 123. a. b. 145. b. 212. b.
 Ieiunantibus præmium pollicetur. 123. b. 248. a.
 Ieiunū, oratio & vigilia partes sunt pœnitentiæ à Christo institutę. 62. a. 101. a. 222. b.
 Ieiunarūt patres biblici: & apostoli frequentier. 63. a. 124. & seq. 187. a. 123. a. b. 124. b. & seq. 145. b. 212. b.
 Ieiunium præcipienti ecclesię omninō parendum. 124. a. b. & seq. 212. b. & seq.
 Ieiunium & oratio, contra Lutheran. 271. a. Ignorantia nostra maxima. 113. b. 248. a.
 Imagines sanctorum in templis venerandę. 217. b. & seq. a. b.
 Imago & similitudo differunt. 4. 6. Imperium mundi huc illuc deuolutū. 90. a.
 Indulgentię sanctę, contra hæret. 244. b. & seq. a. b.
 Indulgentiæ per modū suffragij conceduntur. 242. b. & seq.
 Indulgentiarum materia & vsus plenē tractatur. 245. a. b. & seq. a. b.
 Indulgentijs de mon contristatur, ibid. Infidelibus quomodo prædicandum. 133. a. b.
 Infantes non baptizati quare non contristentur ob carentiam visionis diuinę. 269. a.
 Inferuorum & damnatorum pœna qualis. 446. b. & seq.
 Inimicus diligendus, eiq; beneficiendū: & quomodo hoc preceptum intelligendum. 98. a. b. 99. & seq.
 Inimicis quę signa exhibenda. 99. b.
 Infirmities & labores prodesse. 135. a.
 Intentio prædicantis & auscultantis qualis esse debeat. 115. a.
 Intentio hominis est fons & origo boni operis, gratia adiuuante. 416. a.
 Intercessio sanctorum etiā quo ad temporalia probatur, contra hæret. 207. b. & seq. b. 222. a. b. & seq.
 Inuidia, odium, maleuolentia quid non perficiant. 219. b. 275. a. 348. a. 355. b. 451. b.
 Ioannis Apostoli laus & dignitas. 362. a. b. & seq. a. b.
 Ira, & irasci fratri quomodo intelligendum. 94. b. & seq.
 Ira Dei breuis, misericordia longa. 396. a.
 Iudæicum Christo luctātes percussio in neruo, vsq; in hodiernum diem claudicat. 106. b. 501. b. 544. a.
 Iudęis contigit maledictio quā sibi mer imprecari sunt. 489. b. & seq. 499. b.
 Iudæorum reprobatio & gentium susceptio præfigurantur, &c. 106. b.
 Iudęi excusationem nullam habent de peccato suo. 112. a. 499. b. 529. a. b. 543. b. & seq.
 Iudęi confunduntur per sōnium Esdrę. 147. b. & seq. Iudęi auriculā dextrā non habent. 469. a.
 Iudęi quomodo iudicabūt in die iudicij. 319. a. b. 539. a.
 Iudęorum error existimantium in ceremonijs & legis labore esse salutem. 333. b. 539. a.
 Iudęorum multi quidem vocati, sed pauci eorum electi: Sic illi primi vocati erunt nouissimi, gentes vero nouissimi erunt primi. 337. b.
 Iudęos credentes scriptura appellat filios. 385. b.
 Iudęorum reliquię cōuertentur in fine mundi. 430. b. 558. a. & seq. a. b.
 Iudęi in passione Christi clarissimē nobis ostenderūt eum verū Messiam, Dei filium, & nostrum redemptorem. 453. b. 456. a. b. 459. b. 469. b. 471. a. 492. b. & seq. 499. b. 501. a. 522. a. b.
 Iudęi antichristum pro Messia expectant. 556. b. 558. b.
 Iudęi quare adeo grauiter ac diu puniantur. 560. a. b.
 Iudęorum malitia, proteruitas, auaritia, pertinacia, odium, perfidia, cæcitas & crassa ignorantia. 388. b. 389. & seq. a. b. 400. b. 499. b. 508. a. 529. a. b. & seq. 543. b. & seq.
 Iudicis recti virtutes quatuor: & quę cauere debeat. 320. a. b. 402. b. 489. a.
 Iudicandi res modi in scriptura. 183. b. Iudicare quot modis dicatur. 319. b.
 Iuramento non facilē vtendum, eiusq; enormitas & varius abusus. 65. b.
 Iurare quando permissum. 96. b. Iustitia Dei qualis. 325. b. & seq.
 Iusti per persecutiones clariores redduntur. 171. a.
 Iustificationem non ex sola fide pendere, sed etiam ex gratia, contra hæret. 249. b. 255. b.

L

- ¶ Laicos etiam, non ecclesiasticos solum reformare necesse est. 239. b.
 Laquei quatuor quibus homines illaqueantur. 76. b. & seq.
 Lateris significatio. 505. a. b. Latronis crucifixi admiranda confessio. 512. a. b. & seq.
 Laus vocalis à domino approbatur, contra Lutheran. 378. 389. b. & seq. a. b.
 Leges octo imposuerat diabolus hominibus ante prædicationem Christi. 81. a. b.
 Legis Mosaicę, Euangelicę & humanę differentia. 181. a. b.
 Lethale peccatum cōtemptus Dei. 524. b.
 Lex noua seu Euangelica purissima, perfectissima, fidelis, immutabilis, &c. 180. b. & seq. 197. b.
 Liber Iesu Christi quomodo anima nostra dici possit. 19. b.

Liberum arbitrium manifeste ostenditur, cōtra hær. ex cuius negatione absurda multa sequerentur.

35. b. & seq. 92. a. 393. b. 397. b. 428. b.

Liberum arbitrium iterum, simul & gratiæ potestas probantur, contra hær. egregie. 77. a. b. 92. a. b. 198. a. 228. b. 343. b.

Liberum arbitrium & gratiam cunctis fortiora. 228. b.

Liberorum educatio. 349. b. 402. a. Libellus repudij permissus lege Mosaica. 310. a. b.

Litigantium conciliatores, priusquã lis ad iudiciũ deferatur. 353. a.

Loca infidelium an quis petere possit pro euitanda morte temporali. 23. a.

Locus in quo quis vivere nequit absq; peccato, fugi debet sub peccato mortali. 33. a.

Lutherani inobedientes tanquã aspis surda. 78. b. Lutherani in sua hær. discrepant. 2. 7. a.

Lutheranorum hær. sola fide ad se merita Christi trahere volens, confunditur. 334. a. Vide de hoc copiosissimè in verbo Fides.

Lutherani in duobus similes Mahumetanis, in octo vero illis lōge peiores, quo ad fidem catholicam, 258. a. b.

Lutherana hær. in aliquo similis peccato dæmonis. 277. b. Lux mundi. 91. a.

M

Machumet ipse in alchorano suo fatetur perpetuam beatiss. Marię virginitatem. 27. a. b.

Magi, idest sapientes, qui simul Reges & sapientes fuere. 28. b.

Magi præventionem gentium demonstrant: qui & primitiæ gentium. 19. b. o. a.

Magi nos instruunt fidem absq; operibus non prodesse, contra hær. 31. b.

Magnanimitas qualis virtus. 357. a. b. Magnificētia Dei dicitur Christi incarnatio & passio. 72. b. & seq.

Malum iniquorũ quomodo profit bonis. 35. a. Male viuentes grauis supplicia sibi exquirunt. 264. b.

Mandata Dei grauiora non esse. 330. b. Manus in scriptura potentiam designat. 277. a.

Manichei error, statuentis duplex rerum principium. 233. a.

Marię Dei parę perpetua virginitas ex pluribus comprobatur. 26. a. b. & seq.

Maria virgo quomodo dicatur liber generationis Iesu Christi. 5. a. b.

Marię virginis triplex mirabilis natiuitas. 6. a. b.

Maria virgo plus omnibus creaturis Deo obsequia impendit. 7. a.

Martyr octo modis dicitur. 39. b. Martius hebręis primus anni mensis. 457. b.

Matrimonij sacramentũ. 301. a. b. 310. a. Matrimonij vinculũ vnicũ & indissolubile. 311. a. b.

Medici quando teneatur gratis curare. 99. b. Medicina omnis absq; Deo vanã. 146. a.

Medici prius quã curent corpus, egrīs animas curare consulere debent. 146. a.

Membri scandalizantis amputatio quomodo intelligenda. 96. a. 274. a. 276. a.

Merces, mercenarius. 89. b. Merita reijciens Lutherus similis fit in peccato diabolo. 277. b.

Messias de tribu Iuda. 2. a. 149. a. b. & seq. Messias verus Deus. 259. b.

Messias in primo aduentu pauper: in secundo verò potentissimus in maiestate. 150. b.

Messiam Iudæorum quidam se mentitus ex Sethubel, cũ sequacibus cõbustus. 432. a.

Messias quem Iudę adhuc expectant Antichristus. 556. b. 558. b.

Meus, mea, meum, homines fallit sũm opere. 400. b. Miraculi definitio. 209. a.

Michael angelorum princeps. 278. b. Michael Dei vexillifer. 279. a.

Miraculũ a Deo non exigendũ in ijs quæ humana natura perfici possunt. 50. b.

Miracula per hær. non fiunt nec sient. 205. a. 257. b.

Miracula Dei maxima quotidiana non miramur, 208. b. & seq.

Miracula nunquã petenda, nisi magna fidei necessitate hoc exigente. 285. a.

Miraculum sanguinis & aquæ fluentis ex latere Christi explicatur. 505. a. b.

Misericordia. 88. b. Misericordiã & iustitiam simul esse oportere. 308. b.

Misericordia simul cũ iustitia est in cœlo, in terra, in purgatorio, in inferno. 308. b.

Misericordia Dei longa, ira breuissima. 396. a. Mitis quis. 12. b.

Mons transfigurationis Dei: mons transfigurationis dæmonis. 267. b.

Mortui purgati, vel sancti, statim Dei visione fruuntur. 111. a.

Moritur omni die. 397. a. Mors fur, 126. a. Mors quomodo nobis utilis & pulcher reddatur. 127. a.

Mors despicienda. 341. a. Mors Christi vita nostra. 340. b.

Mulier amicta sole, & luna sub pedibus eius, &c. apocal. 12. interpretatur. 17. b.

Multi vocati, pauci verò electi, de Iudęis intelligendum. 321. & sequētibus. 396. b. quod copiosius explicatur. 399. b. 400. a. b.

Mundi imperiũ quã instabile. 90. a. Mundo tria peculiaria. 233. b. Mundus totus quadriga vehitur fallaci. 113. b.

Munera & altaria approbantur in lege euangelica, contra hær. 95. b.

¶ Nazareus idest sanctus in scriptura. 41. a. b. Natura & consuetudo omnium fortissima. 228. a.
 Natiuitatis domini festum, sic & paschatis, quam fordide à nobis celebrentur. 555. b.
 Nauis discipulorum quid. 75. b. Nauicula Petri, auxilio Dei nunquam destituetur. 210. b. 240. a.
 Necessitas extrema quæ. 99. b. Ea omnia reddit communia. 175. b.
 Necessitate urgente quæ fieri possint diebus festiuis. 176. a.
 Neglectio vitæ Christi ingentium malorum causa. 79. b.
 Negligentia prælatorum & principum hæreticos cauat. 195. a. 198. b.
 Nobilitas sanguinis. 272. a. Norma Dei quale. 107. a. Norma prædicandi infidelibus. 133. a. b.
 Non relinquitur pro peccatis hostia, quomodo sumendum. 117. b.
 Nouissimi quomodo erunt primi, &c. 321. & sequentibus.
 Nuptiæ commendantur. 310. a. 394. b. Nuptialis vestis Charitas est. 396. b. 398. b.

O

¶ Obedientiæ virtus in scriptura sumopere exaltata. 78. a. b. 209. a. b. eaq; magna operari, ibid.
 Obedientia Christi qualis. 451. a. b. 458. b. Obliuio vitæ Christi, tertium est rete diaboli. 79. b.
 Obrectatores grauissimè peccare. 112. b. Obsequia Deo non præstanda ob temporalia. 230. b.
 Occasio oblata non amittenda ad bene agendum. 395. b. Occasione sublata peccata euitari facillime possunt. 226. a. 274. a.
 Ociositas multa mala docet. 189. b. 198. b. 221. b. Ociosa verba quæ & quomodo puniantur. 180. a. b.
 Ociosus quis dicatur. 330. b. & seq. Oculi manus & pedis nomine quid significetur. 276. b.
 Odium abijciendum. 96. a. 215. b. 308. a. Odio percitus homo vel ipso diabolo peior. 215. b.
 Odium quid non perpetret. 219. b. 346. b. 355. b. 451. b. Operum pœnialium exercitium. 121. b. 187. a.
 Opera necessario fidei adiungi oportere, & ad salutem requiri: nec sola fide meritum Christi provenire in nobis, contra hæret. 2. b. 31. b. 42. b. 89. a. b. 92. a. 101. a. 187. a. 248. b. & seq. 251. 252. & seq. 255. b. 309. b. 321. b. 223. a. b. 327. a. b. 334. a. 361. a. b. 443. a. b. & seq. ibi copiose, & 446. 448. a. b. 523. a. 530. b. 546. a. b. 551. a. Vide etiam sup. in litera F. Fides.
 Opera Christi eum verum Deum & Messiam ostendunt, contra Iudeos. 165. a. b. & seq.
 Operari manibus iubentur Christiani. 189. b. 323. a. b. Opera bona fidem præexigunt. 11. b.
 Opera bona non semper meritoria. 252. a. 384. b. 416. a. 418. b. & seq.
 Operu pietatis & misericordiæ omisio tam credentibus quàm infidelibus obijcietur à domino. 448. b.
 Opera in sanguine Christi, contra hæret. 552. b. Opera initium & finis prædicationis Christi. 546. a. b. 553. a.
 Oratio quid? eamq; valde ad salutem conducere. 466. a.
 Orationis dominicæ expositio. 102. b.
 Oratio vocalis à Christo instituta: Sic & laus vocalis ab eodem approbata, contra hæret. 102. b. 378. b. & seq. & 384. a. b.
 Orantes nos pro multis, pro nobis efficacius impetramus. 103. a. 523. b.
 Oratione nostra non indigent sancti defuncti, contra hæret. 110. a. & seq.
 Orationes seu preces pro proximis oblatas prodesse, contra hæret. 142. b. 222. b. & seq.
 Orandum pro defunctis, contra hæret. 179. b. & seq.
 Orationem sanctorum nobis plurimum prodesse, contra hæret. 222. a. b. & seq.
 Orationes seu petitiones nostras omnes in diuinæ voluntatis finem projici oportet. 343. a. b. 361. b.
 Orantium gestus & situs corporis utilis, contra hæret. 464. b. & seq.
 Oratio deuota à morientibus Deo offerenda. 528. b.
 Ordinis sacramentum. 304. a. b.
 Ordinis sacri summa dignitas, contra Lutheran. 285. a. b. & seq. Originale peccatum quid. 8. b.
 Ostentationis causa & vanæ gloriæ operari ingens peccatum. 421. a. b.

P

¶ Patientia quanta operetur. 393. b. & seq. a. Parabolares gesta superioribus sæculis 196. a.
 Papa caput Episcoporum & omnium fidelium. 235. b. 241. b. Parentes pauperes alendi. 212. a.
 Paruuli baptizandi, contra hæret. 298. b. & seq. a. b. Paruuli infidelium quando etiam inuitis parentibus baptizandi. 115. b.
 Passio dominica frequenter nobis memoria voluenda. 450. a. b.
 Pascha quomodo Christianis celebrandum. 551. b.
 Pascha quadruplex à Iudæis solènter celebratū. 549. a. b. Paschæ felicis imprecatio quid sign. 551. b.

- Pathe & natiuitatis domini festiuitates quã peruerse nos celebrare faciat diabolus. 555. b.
 Patres iniquos optimos procreasse liberos: & è cõuerso. 18. b. & seq.
 Patrie cœlestis an mundanæ quis sit, ex tribus cognoscitur. 49. a.
 Pater omnipotês de Christo filio semper testimonium tulit. 234. a.
 Pater noster, oratio dominica exponitur. 102. b.
 Pauper spiritu quis. 84. b. & seq. 88. a. Pauperior animalibus Christus. 119. b.
 Pauperibus distribuens Deo mutuũ reddit. 116. b. Pax & pacifici. 86. b. 89. a.
 Pauperes & religiosi in cõmuni degentes commendantur, contra Lutheran. 276. b. & seq.
 Peccatrices mulieres in genealogia domini quare positę. 18. b. Peccata nũc coronantur. 20. b. & seq.
 Peccatum à confitente oblitum quomodo dimittatur. 95. b. Peccatores non aspernandi. 145. a.
 Peccatum contra Spiritum sanctum quid: & quomodo non remittatur. 177. b. & seq. a. b.
 Peccatis emendatis cessabunt calamitates. 186. b. Peccati mortalis elegans definitio. 331. b.
 Peccata occulta an & quando reuelari possint prælato. 282. a.
 Peccata singula cum circumstantijs sacerdoti manifestanda, contra heret. 281. a. b. & seq.
 Peccata occulta & publica diuersimodè & quomodo punienda. 308. b. 348. b.
 Peccata secum suam crucem baiulantia. 355. b. Peccatum periurij semper mortale. 357. b.
 Peccatum non statim pœnitentia deletum, post se alia grauiora trahit. 482. b. & seq.
 Peregrinationes approbantur, contra heret. 207. a.
 Periurij & confessionis reuelationis peccata semper mortalia. 357. b.
 Perseuerantia in oratione docetur. 225. b. 227. b. Pes, idest affectio voluntatis. 276. b.
 Perseuerantibus miseretur Deus, & reddit præmium. 227. a. 229. a. 545. a.
 Petentes Deus non dimittit inanes. 360. a. b. Phylacteria quid & vnde dicantur. 421. a.
 Petri primatus ostenditur & probatur copiosiss. 70. b. 154. a. b. & sequentib. & 211. a. 234. b. 241. b. 287. a.
 Petrus vicarius supremus Christi, vertex & pastor orbis, contra heret. 154. a. b. & sequen. 156. a. b.
 224. b. 241. b.
 Petri sedes caput est omnium ecclesiarum, contra heret. 157. a. b.
 Pigritia periculosum malum, & pigros grauisime puniri. 198. b. 275. a. 446. b.
 Pœnitentia de præteritis seu commissis peccatis agenda, contra Lutheran. 41. b. 187. a. 478. a. b. 386. a.
 242. a. 253. b. 284. a. b.
 Pœnitentię satisfactionis pro peccatis à nobis commissis tres partes assignantur per dominum, scilicet
 ieiunium, oratio cum vigilia, & eleemosyna. 62. a. 101. a. 127. b. 245. b.
 Pœnitentię opera omninò fidei accedere debent, cõtra Luthe. 67. b. & seq. 69. b. 136. a. b. & seq. 478. a. b.
 Pœnitentię præmia & fructus. 68. b. 69. a. 187. a. Pœnitentia in omni lege. 478. b.
 Pœnitentiam à sacerdote iniunctam adimplere tenemur. 136. b. & seq. 226. a.
 Pœnitentia falsa hereticorum diluitur. 286. a. 478. a. b. Pœnitentia iudæ quare inutilis. 477. a.
 Pœnitentia quadruplex, scilicet inutilis, fructuosa, præseruatina, dubia. 477. b.
 Pœnitentia vera quid. ibid. b. Pœnitentis vere tres conditiones. 512. b. & seq.
 Pœnitentia nequaquã in horam mortis differenda. 513. b. & seq. Pœnitens non vacet à bonis opo-
 ribus. 189. a.
 Pœna damnatorum inæqualis, contra heret. 359. b. 174. a. Pœna inferni æterna. 273. b. 449. b.
 Pœna nulla acerbior (nec passionis domini) quàm animæ cum à corpore separatur, siue cum in pur-
 gatorio cruciatur. 520. a. 528. a.
 Pontifices summi, Petri sunt successores, & vniuersales totius ecclesię rectores. 156. & seq.
 Postulata quare Deus non illico concedat. 227. b. 353. b. Portæ inferni quales. 240. a. b. & seq.
 Postulati & accepti ratione omnia confundi. 245. a. b.
 Post mortem nullum meritorium opus. 399. a.
 Potestas secularis approbatur à Christo. 403. b. Prælati quales: & de eorũ vigilãtia. 358. b. 440. a. b.
 Prælati cum persequũtur quando & quibus ex causis fugere possunt. 33. b. 199. b.
 Prælati per se non per alios pascere debent oves. 199. a.
 Prælatorum negligentia hæreticos causat. 195. a. 198. b.
 Prælatorum residentia admodum vigilans & continua esse debet. 198. b. & seq. a. b. 440. a. b.
 Prælati o b concilium generale tantum per longius tempus à residentia excusantur. 199. b.
 Prædestinationis breuis resolutio. 338. a.
 Pręscientia Dei non cogit hominem ad peccandum. 463. a. b.
 Prædicator an teneatur pro veritate mortis subire supplicium. 170. a. b.
 Preces sanctorum viatoribus prodesse, contra heret. 142. b. Prędicandi modus. 170. a. b.
 Primogenitus quomodo intelligatur. 27. b. Principes nõ omnia quę possũt etiã velle debent. 135. b.
 Principes à quibus querere debeant quę de eis vulgi sit opinio. 233. b.
 Principes postulantem vacuum dimittere non debent. 353. a.
 Principum familiares quales. 356. b. & seq.

Pro peccatis alienis neminem puniri. 227. a. b. Proximus quis: & de eius amore. 420. a.
 Propheta in templo non tractanda: hec verba otiosa. 381. b. & seq.
 Puerorum educatio & institutio. 127. b. 223. b. 402. a. 471. a. 475. b. 489. & seq.
 Punit Deus grauius quò diuinius poenā differ. 227. b. 248. a.
 Purgati defuncti, seu etiā sancti, sine mora dei visione fruuntur. 111. a.
 Purgatorij clara probatio, contra heret. 178. b. & seq. a. b. 241. a.

Q

Quatuor necessaria ne quis in hæreticos errores incidat. 24. b. & seq.
 Quatuor rotis totus orbis rotatur. 113. b. Quatuor medijs in Deū ferimur. 127. a.
 Quatuor virtutes veri Iudicis. 320. b. 402. b. Quatuor msa in mūdo maxima. 417. b.
 Quatuor peccatorū domus. 476. b. Quatuor à gubernatoribus principū iuranda. 488. a.
 Quatuor præcipua semper in crucifixō domino cōsideranda. 531. a.
 Quadruplex pascha à Iudæis solēniter celebratum. 549. a. b.
 Quantum quis proximi salutem procurat, tantū Deus illi suam impertit. 523. b.
 Quæstio valde simplex cui tamen nemo mortal' ū respondere potest. 113. b.
 Quinq. piorum transfigurationes, & toti dē impiorum. 268. b. & seq.
 Quinq. hominum genera vestem domini partiuntur. 398. b.

R

Rarò contingentiā miramur, non autem frequentia licet maiora. 208. b. & seq.
 Ramos arborū n̄ cedere, & pedibus domini subternere quid. 170. a. b. 377. b.
 Recipiēs aliquid falsa occasione peccat: & quomodo tenetur ad restitutionem. 345. b.
 Rectores & gubernatores seu alij qui præfunt quales esse debeant. 226. b.
 Regnum Dei omnes cuiuscūq; conditionis capit. 84. a. 112. a. 346. a.
 Regnum cælorum ecclesia dicitur. 200. a. Regnum Dei prius in nos venit quā nos peruenimus
 Regia vera reformatio: & ad quid Reges teneantur. 353. b. & seq. 404. a. (in illud. 230. a.)
 Regnorum successio quomodo cōferuetur. 348. b. Reges duplici sceptro feliciter imperabūt. 309. a.
 Reges quomodo regnando iustitiam amplecti debeant. 26. b. & seq. 354. a. b.
 Regula concordandos Euangelistas vtilissima. 114. b.
 Religionum piscibus tantum vescentium optima institutio. 220. a.
 Religiosorum cōmunitas & paupertas à domino approbatur, contra Luth. 376. a. b. & seq.
 Reliquiæ & ossa defunctorum sanctorum venerantur etiā à biblicis patribus, contra Lutherā;
 24. b. & seq. 109. b. 110. a.
 Reliquiæ sanctorum à Christianis venerandæ contra heret. 109. b. & seq.
 Relinquere omnia quis dicatur. 118. b. & seq. Residentia prælatorum. 198. b. & seq.
 Resurrectio domini eius diuinitatis manifestatio. 187. b. & seq.
 Resurrectionem mortuorum futuram ostendit dominus. 333. b. 405. a. b. & seq. a. b.
 Resurgentis domini apparitiones frequentes, & ordo. 533. b. 34. a. b. & seq. a. b.
 Resurrectio domini magna lætitia & iubilo celebrata fuit à varijs. 543. a.
 Resurrectionis dogma vim totius nostræ fidei continet. 546. b. & seq.
 Resurgentium corporum splendor, agilitas, subtilitas, immortalitas & gloria. 260. a. 552. a. b. 555. a. b.
 Retium quatuor genera quibus homines irretiuntur. 76. b. & seq. Rete & nauicula quid. 75. a.
 Reuelatio confessionis semper mortale peccatum. 357. b.

S

Sabelij error afferentis vnam tantum in diuinis personam. 333. b.
 Sacerdotes angeli. 216. a. 206. a.
 Sacerdotum vita qualis esse debeat. 215. b. & seq. 224. a.
 Sacerdotum dignitas & præminentia. 115. b. & seq. 285. a. b. & seq.
 Sacerdotes cælibes esse oportere, contra heret. 313. b.
 Sacerdotes ab opere manuali abstineant. 189. b.
 Sacerdos celebrās in peccato mortali mortaliter peccat: & toties quoties. 217. b.
 Sacerdotes tenentur continuo orare, & Deo sacrificium offerre pro populo. 224. a. 284. b.
 Sacerdotes posse habere redditus & proventus. 238. b. & seq. & à seculari potestate esse liberos. 309.
 b. & seq. a. b.

- Sacerdotum differentia & præminentia, contra Luther. 287. a. b. & seq.
- Sacerdotij potestas negari seu tolli, non debet, propter abusus sacerdotum, contra hæret. 420. b.
- Sacerdo ordo copiose ostenditur, 285. sequuntur mox omnia sacramenta.
- Sacramenta vasa gratiæ. 121. b. 250. a. Sacramentum Baptismi 8. b. 297. d. & seq.
- Sacramentum Eucharistiæ 270. & sequentib. Sacramentum confessionis 282. & seq.
- Sacramenta reliqua, vñctionis, Matrimonij, Confirmationis, Ordinis, & ceterorum, cum sequentibus.
- Sacramentum pœnitentiæ quale 479. Sacrificium in omni lege, 288. b. & seq.
- Sacrificium omnino Deo offerendum, contra hæret. 257. a. b. 289. a. b.
- Sacrificium semper in ecclesia Catholica extitisse, contra hæret. 289. a. b. & sequentib.
- Sacrificium corporis domini in Eucharistia contenti, præsignatur in lege Moyli & prophetis. 289. b. 290. a. b. & seq.
- Saduceorum error negantium resurrectionem, ængelos & animas. 333. b. 405. a. b. & seq. Sal quid. 91. a. b.
- Sancta mater ecclesia constanter amplectenda. 79. a. 125. b. 211. a. b.
- Sanctos defunctos non indigere nostris precibus, contra hæret. 120. a. b. & seq.
- Sanctos etiam quoad vitæ necessaria pro nobis intercedere. 207. b. eorumque intercessio proficua. 208. b. 222. a. b. & seq. 225. b.
- Sanctorum imagines in templis recte venerantur. 217. b. & seq. Sanctorum merita, contra hæret. 360. b.
- Sanctorum sepulchra extruenda & exornanda. 425. a. b. Sanguisugæ duæ filiæ quæ. 521. b.
- Sanguinis Christi effusionem pœnitentiæ actio sequi præcipitur, contra Luther. 45. a. b.
- Sanguine Christi quomodo saluemur, copiosissimè contra hæret. 249. a. b. 250. a. b.
- Scandalizantis membri abscisio, quomodo sumenda. 156. a.
- Scandalum quomodo considerandum, quando euitandum, eius definitio, & quàm multiplex. 170. b. 214. a. b. 273. a.
- Scandalum non patitur homo bonus & perfectus. 461. & seq.
- Sculptilia quare lege veteri prohibita. 218. a.
- Scientia nihil proficit nisi adsit probitas. 227. a. Serpentis sapientia qualis. 160. a. b.
- Sedes beatorum differre, contra hæret. 174. a. Senectus tria plerumque mala secū fert. 275. a.
- Sepulchri domini situs & descriptio. 539. b. & seq. Signa consumationis seculi. 437. b. & seq.
- Sigillum secreti quando rumpi possit. 281. b. & seq.
- Sigillum confessionis non detegendum & si mori oporteat. 285. a. 438. b.
- Simoniaca lepra abominabilis. 382. a.
- Sitis peccantium ingens, quomodo extingui possit. 521. b. & seq.
- Societas peruersa fugienda: sub præcepto mortalis peccati. 32. b. & seq. 79. a. 226. a.
- Solicitudo temporalium frustra, tripliciter iniqua, & à Christianis planè abesse debet. 128. 129. & seq.
- Solitarii locus ad orandum seligendus. 209. b. Somnium Esdre, contra Iudæos. 147. b. & seq. a. b.
- Spiritus sancti processio à patre & filio. 108. a. Superbia aufert bonam conscientiam. 24. b.
- Superbia omnis peccati initium: per eam hæretici corruunt & in hæreses prolabantur. 24. b. & 60. a.

T

- ¶ Temperantia & parsimonia domini & discipulorum eamque maximè Christiano amplectenda, contra hæret. 208. a. 58. b.
- Templum orationibus, non autem confabulationibus sacrum: & in eo prophana agentes grauissimè peccare. 381. b. & seq. a. b.
- Tempus est ærugo, tinea, & vermes omnia consumens. 126. a. Tentationis fructus. 48. a.
- Tentatus dominus à diabolo quare. 46. b. & seq.
- Tentari necesse est hominem in vita: & in tentatione remedium. 47. b. 51. a.
- Tentatio quomodo fiat, & quam multiplex. 48. a. b. 51. a. b. 119. a. b.
- Tentatores hominis quatuor. 53. a. b.
- Tentatur Deus cum queritur miraculum in re quæ alias humana natura perfici potest. 50. b. 64. b.
- Tentatur etiam Deus si diffidatur de eo imminente necessitate aut periculo tali vt humana potestas
- Tentationum omnium genera. 63. 64. & seq. 119. a. b. (deficiat. 50. & seq.)
- Tentat Deus neminem vt peccet. 120. a.
- Tentationibus tribus domino obiectis, de mon omnem disperdit hominem. 59. b.
- Tentare dicitur Deus cum obstinatus in prauis suis voluntatibus perseuerare relinquit. 120. a.
- Tentationis remedium. 47. b. 51. a. 264. b.
- Tenebrę mentis duplices. 192. b.
- Terra sancta id est ecclesia catholica. 17. a. Terra sterilis quare à domino seminetur. 194. a.
- Terra tam in morte quàm in resurrectione domini tremuit, diuinitatis testimoniū reddens. 520. a. b.

- Testimonia diuinitatis Christi. 153. a. b. & seq. Thabor mons vbi. 105. b. 259. a.
 Theaurizandum vbi & quomodo. 126. b. Timor verus seu perfectus qualis. 162. b.
 Transmutatorum species quinque. 267. b. & seq. Tria in Deo maxime admiranda. 291. b.
 Tribulationes sunt tentationes. 119. b. Tribulationes tripliciter conducunt. 135. b.
 252. b. 336. b. 452. a. 461. b. & seq.
 Trinitas in essentia & unitate signatur in nomine Iesu. 108. b.
 Triplex iudicandi modus in euangelio. 183. b.
 Tripliciter liberat Deus a malo. 122. b. Triplex inextricabile peccatorum genus, cum
 triplici remedio. 327. b. & seq.
 Toto corde, tota anima, mente, viribus, quid intelligendum, & quare hoc modo præceptum explica-
 tum sit. 415. b. 417. b.
 Tunica & vestis Christi quid significant. 495. a. Tria à Deo absolute postulare licet. 355. a.
V
 Ve dictio maledictionis est. 422. Veritas triplici de causa sæpius ab hominibus cæatur. 161. b.
 Veritas triplex. 170. a. Veritas hoc nostro sæculo vendita, & apprimè necessaria. 456. b. 486. a.
 Verbum pro re sumitur in sacris literis. 63. a. Via duplex per quam ad cælum itur. 175. a.
 Via duplex scilicet doctis & indoctis depingitur in ecclesia. 217. b.
 Videre Deum aliquem quomodo intelligendum. 83. a. 229. b.
 Vicarij demonis sunt persecutores iniqui, & reformatores nostri. 37. a. b.
 Vigilantia prælatis præcipue necessaria. 198. b.
 Virginitas perpetua Deiparæ ex pluribus comprobatur. Virginitatem etiam in lege veteri non
 nullos seruasse. 26. a. b. & seq.
 Virginitas laudata: eamque præualere nuptijs: & eius fructus. 88. b. & seq. 193. b. 236. b. & seq. 258. a.
 301. b. 312. a. 314. a. b.
 Virtutis arx paulatim ascenditur. 73. b. Virtutes quatuor in Dauidæ imitandæ. 74. a.
 Virtutes non suo tempore exercitæ in vitia transeunt. 465. b. & seq.
 Vita nostra valde breuis. 331. b. 441. a. b.
 Vitæ nostræ tempus omne ad bene moriendum nobis est concessum. 395. b.
 Vita pura sacerdotum celebrantium esse debet. 115. Vincit qui parit, & vincens ipse vincitur. 511. a.
 Vitia nisi in principio amputentur, instar catenæ connectuntur, & crescunt. 482. b.
 Vnitas essentia ostenditur. 108. a. Vocis officium in homine. 266. b.
 Vocalis oratio à Christo instituta & approbata, contra hæret. 102. b. 378. cum sequentib.
 Vocalis laus in ecclesia probatur per dominum, contra hæret. 378. b. 379. a. b. & seq. a. b.
 Voluntatis nostræ placitum fons incredibilium malorum. 20. a. 391. b.
 Voluntas diuina dicitur duplex. 122. a. Voluntas hominis distinguitur tripliciter. 465. a. 515. a.
 Votum castitatis & alia ex necessitate reddenda. 314. a. b.
 Votum castitatis non esse de impossibili. 314. a. b.
 Vox domini quantum valeat. 144. a. b. Vxor excepta causa fornicationis dimitti nō potest. 96. b.
Z
 Zelotes fortis Deus, visitans iniquitatem patrum in filios, quomodo intelligendum. 427. b.
 Zelum Christi ratio præuenit. 464. b. Zizania quando eradicanda. 196. b. & seq.
 Zizania hæretici & mali Christiani. 198. a.

FINIS.

M. D. LXI.

(163)

(163)

(163)

(163)

¶ CVM OB MEAM ABSENTIAM, TVM OB
 exemplaris difficultatem, mendas has commiffas,
 hoc modo restitues.

P Ag. 7. vers. 14. pro para, lege pura. Pa. 11. vers. 18. lege, gloria securi reddimur. 17.
 34. lege, primam huius coronæ stellam. 18. 12. p. vi, lege vbi: 26. 1. eam. 27. vers. 27.
 fratris sui. 28. 30. decantatur. 30. 19. principes cauere. 38. 23. pro parat, parcat. 38. 29. abū
 dat, 39. 33. congeruntur. 40. 32. qui Deum, expellunt. 42. 32. pro quibus dñs. 43. 12.
 agatis doceo. 44. penul. Amalech. 45. 1. Amalech. ibid. in margine, si pœnitentiã. 50. 36.
 equis. 51. 11. lassesceris. 53. 3. viribus suis illi. 53. 13. vade satana. 54. 6. volens. 52. 22. con-
 fusus. 58. 36. retiacula. 59. 8. mundus quatitur. 59. vlt. per avaritiam. 60. 20. ipsis mina-
 tur pauperibus. 59. vlt. oriturū. 65. 5. sapientissime respondit. 77. 25. vinciat̃ur. 78. 17.
 nolle. 82. 13. regno: 27. pauperem. 93. vlt. pœnas. 99. 12. Quod. 128. 26. pro, si autem
 corpus tuum, lege oculus tuus. 138. 14. p̃ferendo. 20. Deū. 143. 33. pri. Co. 15. 169.
 12. mobilitas. 179. 14. igne. 200. 22. inuentus nō quæsitus. 25. sub merito: nemo enī
 mereri. 34. secretum. 208. 31. quia eo. 220. 26. pro alius, lege alterius. 241. 23. pro eo-
 rum, lege eius. 252. 16. Secundum gratiã igitur. 295. 38. edentiū. 297. 30. voluit. 318.
 34. pro vouens, lege, volens. 321. 10. lege, quæ expectauerunt iusti à tempore Abel. 324.
 24. ibi centesimum, lege, alij post quadragesimum seu centesimum. 329. 17. ibi, iustitia, le-
 ge tristitia. 413. 21. vult nihil relinqui. 416. 22. amatorijs. 418. 27. incredibilis. 460. 1.
 rationalem. 498. 36. multa de locis. 512. a fine, 6. pronuncias. 515. 1. pro te, lege 534.
 1. manenti. 547. a fine 10. gratia adoptionis.

¶ NUMERVS FOLIORVM ITA CASTIGAN.

aus: vbi tamen a. priorem, b. verò alteram paginæ faciem
 designat.

D ij. a. 51. E ij. a. 69. E vi. b. 76. E vij. a. 77. F iij. b. 88. Hij. a. 117. H viij. b.
 128. I ij. b. 132. M. i. a. 177. b. 178. M viij. a. 191. b. 192. N vj. b. 204. O viij. b.
 224. R ij. a. 259. X. ij. a. 323. X. v. b. 330. X. viij. b. 336. Y ij. a. 341. Bb iij. a. 391. C
 ij. a. 403. li. ij. a. 500.

¶ CONIMBRICÆ IN ÆDIBVS CHALCOGRAPHI-
 cis Regijs, per Ioannem Barrerium typographum academicum,
 feliciter æditio hæc absoluta est, pridie calend. Octobr.

Anno à virginis partu.

M. D. LXI.

(: :)

(i*.*.*i)

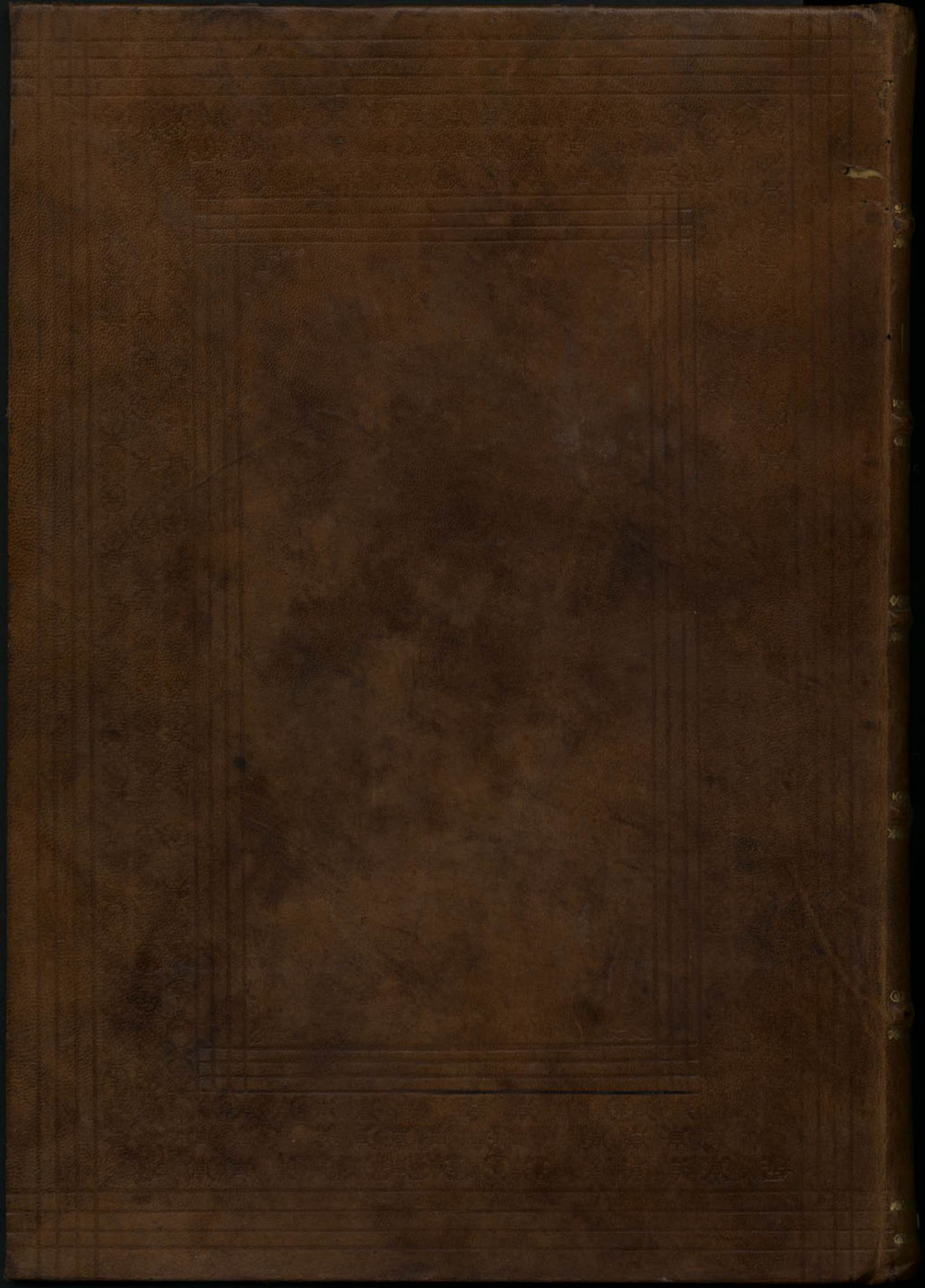
(i.:i)

.*

(i.:i)

(?*.?*.*?)

D. JOÃO SOARES

COMMENTARIUM
IN SACROSANCTUM
EUANGELIUM

Sala R
Gab.
Est.
Tab. 21
N.º 5